

FERDO SE UČI O SEBI IN DRUGIH

SOCIALNO IN ČUSTVENO UČENJE S POMOČJO LIKOVNE
UMETNOSTI

UREDNICI: JANJA BATIČ IN KATJA KOŠIR

Univerza v Mariboru

Pedagoška fakulteta

**FERDO SE UČI O SEBI IN DRUGIH
SOCIALNO IN ČUSTVENO UČENJE S POMOČJO LIKOVNE
UMETNOSTI**

UREDNICI: JANJA BATIČ IN KATJA KOŠIR

December 2020

Naslov **Ferdo se uči o sebi in drugih**
Title Ferdo is Learning About Himself and Others

Posnaslov **Socialno in čustveno učenje s pomočjo likovne umetnosti**
Subtitle Social and Emotional Learning with the Help of Fine Art

Urednici Janja Batič
Editors (Univerza v Mariboru, Pedagoška fakulteta)

Katja Košir
(Univerza v Mariboru, Filozofska fakulteta)

Avtorji Sara Irman Kolar
Authors (Univerza v Mariboru, Pedagoška fakulteta, likovna pedagogika)

Nuša Markež
(Univerza v Mariboru, Filozofska fakulteta, pedagogika in sociologija)

Ajda Mlakar
(Univerza v Mariboru, Filozofska fakulteta, psihologija)

Lina Mlakar
(Univerza v Mariboru, Filozofska fakulteta, pedagogika in sociologija)

Alenka Pevec
(Univerza v Mariboru, Pedagoška fakulteta, razredni pouk)

Monika Resnik
(Univerza v Mariboru, Pedagoška fakulteta, razredni pouk)

Živa Simšič
(Univerza v Mariboru, Pedagoška fakulteta, likovna pedagogika)

Urška Šplajt
(Univerza v Mariboru, Pedagoška fakulteta, predšolska vzgoja)

Vanja Ungar
(Univerza v Mariboru, Pedagoška fakulteta, predšolska vzgoja)

Martina Zakšek
(Univerza v Mariboru, Filozofska fakulteta, psihologija)

Jezikovni pregled Petra Iršič
Language editing

Tehnična urednika Jan Perša
Technical editors (Univerza v Mariboru, Univerzitetna založba)

Živa Simšič
(Univerza v Mariboru, Pedagoška fakulteta, likovna pedagogika)

Oblikovanje ovitka Živa Simšič
Cover designer (Univerza v Mariboru, Pedagoška fakulteta, likovna pedagogika)

Grafike na ovitku Sara Irman Kolar
Cover graphics (Univerza v Mariboru, Pedagoška fakulteta, likovna pedagogika)

Grafične priloge Sara Irman Kolar
Graphic materials (Univerza v Mariboru, Pedagoška fakulteta, likovna pedagogika)

Živa Simšič
(Univerza v Mariboru, Pedagoška fakulteta, likovna pedagogika)

Založnik **Univerza v Mariboru**
Published by **Univerzitetna založba**
Slomškov trg 15
2000 Maribor, Slovenija
<https://press.um.si>,
zalozba@um.si

Izdajatelj **Univerza v Mariboru**
Co-published by **Pedagoška fakulteta**
Koroška cesta 160
2000 Maribor, Slovenija
<https://www.pef.um.si>
dekanat.pef@um.si

Izdaja Prva izdaja

Izdano Maribor, december 2020

Vrsta publikacije E-knjiga

Dostopno na <https://press.um.si/index.php/ump/catalog/book/529>

CIP - Kataložni zapis o publikaciji
Univerzitetna knjižnica Maribor
37.015.31:73/76(035)

FERDO se uči o sebi in drugih [Elektronski vir] : socialno in čustveno učenje s pomočjo likovne umetnosti / urednici Janja Batič in Katja Košir ; [avtorji Sara Irman Kolar ... et al.]. - 1. izd. - E-knjiga. - Maribor : Univerza v Mariboru, Univerzitetna založba, 2020

Način dostopa (URL): <https://press.um.si/index.php/ump/catalog/book/529>

ISBN 978-961-286-420-0 (PDF)

doi: 10.18690/978-961-286-420-0

1. Irman Kolar, Sara 2. Batič, Janja, didaktika likovne vzgoje
COBISS.SI-ID 44054275

© **Univerza v Mariboru, Univerzitetna založba**

/University of Maribor, University Press

Besedilo / Text © avtorji in Batič, Košir 2020

To delo je objavljeno pod licenco Creative Commons Priznanje avtorstva 4.0 Mednarodna. / This work is licensed under the Creative Commons Attribution 4.0 International License.

<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>

ISBN 978-961-286-420-0 (pdf)

DOI <https://doi.org/10.18690/978-961-286-420-0>

Cena Brezplačni izvod
Price

Odgovorna oseba založnika
For publisher

prof. dr. Zdravko Kačič,
rektor Univerze v Mariboru

Zahvaljujemo se

Umetnostni galeriji Maribor za dovoljenje za objavo fotografij umetnin iz zbirke UGM.

Osnovni šoli Janka Padežnika za možnost aplikacije izdelanih priprav, še zlasti učiteljici Branki Meznarič za sodelovanje, pomoč pri izvajanju aktivnosti v razredu ter konstruktivno povratno informacijo za izboljšanje priročnika.

Nacionalnemu inštitutu za javno zdravje, območni enoti Celje, ki nam je podarila priročnike Zorenje skozi To sem jaz: razvijanje socialnih in čustvenih veščin ter samopodobe, na podlagi katerih smo se spoznali s CASEL modelom.

Mentoricama doc. dr. Janji Batič za strokovno podporo na področju likovne umetnosti inizr. prof. dr. Katji Košir za strokovno podporo pri vsebinah socialno-emocionalnega učenja, Petri Iršič, prof. slovenščine, za lektoriranje priročnika ter strokovni sodelavki Evelini Turk za administrativno koordiniranje projekta.

Vsem študentkam za soustvarjanje priročnika Ferdo se uči o sebi in drugih - Socialno in čustveno učenje s pomočjo likovne umetnosti.

KAZALO

PREDGOVOR.....	1
OPREDELITEV SEL MODELA IN KREPITEV TER RAZVIJANJE SPRETNOSTI	2
NAVODILA, KAKO SLEDITI PRIROČNIKU	4
SMERNICE ZA SPODBUJANJE SOCIALNEGA IN ČUSTVENEGA UČENJA PRI OTROCIH.....	6
MI POVEŠ NEKAJ O SEBI?	8
KAKO ME IMAŠ RAD?.....	10
KAJ SE SKRIVA?	12
KAKŠNA PA JE TVOJA DRUŽINA?	14
KAKO SE PA TI DRŽIŠ?.....	16
KAKŠNO NAJ BO NAŠE GLASBILO?.....	18
ALI POTREBUJEŠ POMOČ?.....	20
KAKO SE POČUTIM?	22
KAKO BI ME NARISAL?	24
KAKO ME VIDIŠ, KAKO SE VIDIM?	26
KAKŠEN JE TVOJ SVET?	29
KAKO PA TO NAREDIŠ TI?	31
SE POČUTIM TAKO, KOT POKAŽEM?	33
KAKO TI LAHKO POMAGAM?.....	35
KAJ NAMA JE SKUPNO?.....	37
BI ZAPLESAL Z MANO?	40
PRIDEŠ NA ČAJ?	42
KAKŠEN JE BIL TVOJ DAN?.....	44
KAJ ME RAZVESELI ALI RAZŽALOSTI?.....	46
SE TUDI TI TAKO IGRAŠ?.....	48
IZDELAVA LUTKE FERDA.....	51
VIRI IN LITERATURA	53
PRILOGE	56

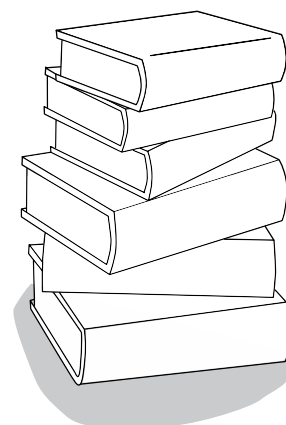

PREGOVOR

Socialno in čustveno učenje (SEL) vključuje procese, skozi katere otroci in odrasli pridobivajo in učinkovito uporabljajo znanje, stališča in veščine, potrebne za razumevanje in upravljanje čustev, postavljanje in doseganje pozitivnih ciljev, občutek in izkazovanje empatije do drugih, vzpostavljanje in ohranjanje pozitivnih odnosov in sprejemanje odgovornih odločitev. SEL model temelji na razumevanju, da se najboljše učenje pojavi v okviru podpornih odnosov, zaradi katerih je učenje zahtevno, privlačno in smiselno. Socialne in čustvene spretnosti so ključne za dobrega učenca, državljana in delavca; in več različnih tveganih vedenj (npr. uporaba drog, nasilje, norčevanje in opuščanje šolanja) je mogoče preprečiti ali zmanjšati, kadar se uporabi večletna, integrirana prizadevanja za razvoj socialnih in čustvenih sposobnosti učencev. To je najbolje storiti z učinkovitim poukom v učilnici, vključenostjo učencev v pozitivne dejavnosti v šoli in zunaj nje ter širokim sodelovanjem staršev in skupnosti pri načrtovanju in izvajanju programov. Učinkovita uporaba SEL modela se začne v vrtcu in nadaljuje v osnovni šoli (Bridgeland, Bruce in Hariharan, 2013).

Okolje v šoli soustvarjajo otroci in učitelji, ki so poleg staršev ključni vir informacij in referenčne osebe za otroke v osnovni šoli. Razvijanje socialnih in emocionalnih spretnosti izboljšuje šolsko klimo ter učne dosežke učencev, po drugi strani pa zmanjšuje stopnjo nasilja v šoli. Učitelji se zavedajo, da je socialno-emocionalno učenje in razvijanje spretnosti pomembno za to, da so otroci uspešni v šoli, pri delu in kasneje v življenju, prav tako menijo, da se je teh sposobnosti moč naučiti in si želijo, da se SEL modelu v šolah nameni več pozornosti ter da se takšno učenje integrira v šolsko kulturo, kurikulum in šolska pravila (Bridgeland idr., 2013).

OPREDELITEV SEL MODELA IN KREPITEV TER RAZVIJANJE SPRETNOSTI

Številne raziskave kažejo, da imajo različni programi SEL pozitiven učinek z vidika izboljšanja učnih dosežkov ter zmanjšanja psiholoških stisk (tesnoba, depresivnost) in agresivnega vedenja, torej podpirajo psihosocialno prilagajanje učencev. Pridobivanje socialnih in čustvenih kompetenc učencev omogoča občutek večje vključenosti in pripadnosti v razredu, to pa se odraža v večji zavzetosti za učenje in večji priložnosti za razvoj (CASEL, 2008; v Tacol, Lekić, Juričič Konec, Sedlar Kobe in Roškar, 2019).

V zadnjih letih se srečujemo z drugačno, predvsem hitrejšo dinamiko modernega življenja, srečujemo se s številnimi izzivi, raznolikimi možnostmi izbir, na voljo je vse več novih in naprednih tehnologij, prisotnih je vse več pričakovanj s strani drugih članov družbe, večja se negotovost in podobno. Vse to pa na nek način spreminja naše prakse komuniciranja, doživljanja in čustvovanja ter kakovost naših odnosov z drugimi. Tukaj se pojavlja vprašanje, kakšno je primerno odzivanje na dane izzive. Relativno uspešen odziv vsekakor predstavlja že sama zadostna mera osebnostne čvrstosti, dobre samopodobe ter razvoja in krepitve socialnih in čustvenih kompetenc. Razvoj teh kompetenc je potrebno podpreti dovolj zgodaj, torej že v začetnem obdobju socializacije otrok. Poleg staršev pomemben steber krepitve socialnega in čustvenega učenja ter razvoja otrok predstavlja tudi vzgojno-izobraževalni sistem, zaradi česar lahko govorimo o izredno velikem pomenu socialnega in čustvenega učenja otrok v šoli.

Graf 1: CASEL model

Socialno in emocionalno učenje je proces razvoja spretnosti samozavedanja, socialnega zavedanja, samouravnavanja, odnosnih spretnosti in odgovornega sprejemanja odločitev, pri čemer je CASEL je eden izmed uveljavljenih modelov, ki zagotavlja jasno in celovito definicijo, osnovano na raziskavah socialno-emocionalnega učenja (npr. Bridgeland idr., 2013, DePaoli, Atwell in Bridgeland, 2017, Ross in Tolan, 2018, Schonert-Reichl, Kitil in Hanson-Peterson, 2017). Podrobneje se vse naše aktivnosti in naloge, vezane na reprodukcije likovnih del, nanašajo na vsaj eno izmed petih socialnih in čustvenih dimenzij CASEL modela, pri čemer se vsaka deli na specifične kompetence.

Prva dimenzija znotraj socialno-čustvenega učenja je **SAMOZAVEDANJE**, ki je sestavljena iz petih kompetenc, in sicer iz (1) prepoznavanja in pojmovanja čustev ter razumevanja njihovega vpliva na posameznikovo vedenje, (2) ustrezne samozaznave, (3) prepoznavanja lastnih močnih področij, (4) samozaupanja ter (5) samoučinkovitosti.

Sledi dimenzija, imenovana **SAMOURAVNAVANJE**, kamor uvrščamo kompetence, ki se nanašajo na (1) uravnavanje čustev, misli in vedenj ter posledično nadzor vseh impulzov, (2) spoprijemanje s stresom in dogodki, ki ga izzovejo, (3) samodisciplino, (4) motiviranje samega sebe in v skladu s tem na (5) postavljanje ciljev ter (6) organizacijske spretnosti.

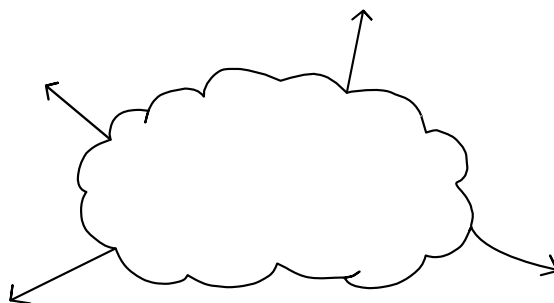
SOCIALNO ZAVEDANJE je tretja dimenzija CASEL modela, ki vključuje (1) zavzemanje perspektive drugega, (2) empatijo, (3) sprejemanje in pozitivno vrednotenje raznolikosti drugih in (4) spoštovanje le-teh.

V kombinaciji z omenjeno dimenzijo je zelo dobro razvijati tudi četrti del tortnega diagrama, ki se imenuje **ODNOSNE SPRETNOSTI**. Zajema (1) komunikacijske kompetence, (2) socialno vključenost, (3) vzpostavljanje odnosov s soljudmi ter (4) timsko delo.

Zadnja, peta dimenzija modela socialno-čustvenega učenja je **ODGOVORNO SPREJEMANJE ODLOČITEV**, ki je sestavljena iz kompetenc, vezanih na (1) prepoznavanje problemov, (2) analiziranje frustrirajoče situacije, (3) iskanje rešitev, (4) vrednotenje in presojanje, (5) reflektiranje ter (6) osebno, moralno in etično odgovornost.

Odločitev, da bomo socialno in čustveno učenje povezali z deli likovnih umetnikov izhaja iz spoznanja, da je umetnost pomembna oblika komunikacije, ki podaja informacije o ljudeh, obdobjih in prostorih (Shulman Herz, 2010). Spoznavanje likovnih del otrokom oz. učencem omogoči boljše razumevanje likovnih del (učenci delijo svoje mnenje s sošolci in tako dobijo različne poglede na isto delo), boljše razumevanje sveta (pridobivanje besedišča za opisovanje pojavov) in boljše razumevanje drug drugega (kadar učenci vedo, da ni pravih in napačnih odgovorov bolj pogumno sodelujejo, povedo več in se tako bolje spoznavajo) (Shulman Herz, 2010).

Izbrana likovna dela, ki jih prikazujemo otrokom morajo biti kakovostna in primerna razvojni stopnji otrok. Slednje ne predstavlja neke posebne cenzure ali omejevanje, ampak zavedanje odraslega, da so nekatera dela predvsem s področja sodobne likovne umetnosti prezahtevna za mlajše otroke (samopoškodovanje, nasilje ipd.)

NAVODILA, KAKO SLEDITI PRIROČNIKU

Namen gradiv je spodbujanje socialnega in emocionalnega učenja s pomočjo likovnih del umetnikov in na to vezanih aktivnosti, ki otroke skušajo opolnomočiti za prepoznavanje lastnih čustev in emocij drugih, spodbujajo samozavedanje, samouravnavanje, odgovorno reševanje problemov ter medsebojno komunikacijo. Za lažjo uporabo priročnika avtorice izpostavljam vidike, na katere mora biti mentor pri pripravi in izvedbi aktivnosti pozoren.

Vse aktivnosti v tem priročniku so primerne za manjše heterogene skupine (jutranje varstvo, OPB, dodatna in dopolnilna pomoč, aktivnosti oziroma delavnice ob kulturnih dnevih ipd.). V primeru, da več otrok pokaže zanimanje za izvedbo, se lahko posamezna aktivnost izvede tudi v večji skupini. V primeru izvajanja aktivnosti v večji skupini priporočamo sledenje navodilom za aktivnosti na način, da mentor učence razdeli v več manjših skupin. Če se zgodi, da je pri aktivnostih, kjer naj bi otroci sodelovali v parih ali v manjših skupinah, neparno število otrok, priporočamo, da sodeluje tudi mentor (tvori par z učencem, ki je ostal sam). Priporočljivo je začeti z aktivnostmi, v okviru katerih se otroci sami razdelijo v pare, saj tako omogočamo počasno in prijetno spoznavanje otrok med seboj, kar je še posebej pomembno v prvih mesecih prvega razreda osnovne šole za razvoj povezane skupnosti. Aktivnosti smo pripravile tako, da so primerne za delo s priložnostnimi skupinami (npr. trenutno prisotni otroci v OPB); izvedba aktivnosti torej ne predpostavlja kontinuiranega dela z vedno isto skupino otrok.

Pri posameznih aktivnostih je naveden minimalni časovni okvir aktivnosti. Če otroci aktivno sodelujejo, so zavzeti in veliko povedo o temi, ki jo naslavljata likovno delo in aktivnost, se lahko sam čas izvedbe podaljša. Prav tako se izvedba naloge podaljša, v kolikor mentor uporabi več (ali vse) variacij naloge, kjer je to predvideno.

Čas naloge naj bo nujno daljši v primeru, ko aktivnost naslavlja neprijetne teme, ki lahko sprožajo nasilje, socialno izključevanje in norčevanje. Prepričane smo, da so mentorji večji obravnave tovrstnih tem, vendarle pa želimo izpostaviti, da se tema oziroma povod k prej naštetemu ne sme prezreti, ampak nasloviti, saj s tem preprečimo nadaljnje hujše posledice. Nasilje v odnosih je nekaj, kar se neizogibno pojavlja v vseh socialnih skupinah, in naloga odraslih je, da takšna nasilna vedenja opazimo, jih naslovimo ter otroke opolnomočimo za ustrezno spoprijemanje z njim – predvsem pa, da jim sporočamo, da smo se z njimi pripravljene pogovarjati tudi o njihovih stiskah in je pomembno, da se v takšnih situacijah obračajo na nas.

Aktivnosti je dobro izbirati v skladu z mentorjevimi nameni in trenutnim počutjem ter vedenjem otrok. Slednje se lahko odraža v tem, da otroci togo odgovarjajo na vprašanja oziroma pri aktivnostih ne sodelujejo aktivno in so odkrenljivi – v tem primeru je smiselno prilagoditi čas ali z aktivnostjo prenehati in jo ponoviti ob drugi priložnosti. Izvedbo nalog lahko prilagodimo tudi v primeru, da so te prezahtevne za ciljno skupino otrok (npr. v primeru, da se otroci še niso zmožni pisno izražati, lahko svoje ideje povedo ali narišejo), ali izberemo drugo podobno aktivnost, ki krepi ali razvija sorodne spretnosti. Dodajamo tudi, da lahko v primeru primanjkovanja navedenega likovnega materiala uporabite najboljši približek temu (npr. nimate flomastrov, a lahko uporabite barvice, nimate svinčnika ali enobarvnega risala, a lahko uporabite katerokoli drugo barvno risalo, pri čemer naj se posameznik ves čas izraža le z eno barvo), pri čemer bi izpostavile, da kjer je potrebno barvno izražanje, to ohranite.

Pred izvedbo nalog je potrebno priprave v celoti prebrati in si ogledati umetnine, kar nam omogoča prepoznavo naših lastnih šibkih in močnih področij, ki nadalje pripomorejo h kvalitetnejši izvedbi celotne naloge, saj lahko v primeru, da se ne počutimo dovolj kompetentni naslavljati določenih tem, povzročimo nesoglasja, ki jih naknadno ne znamo ustrezno obvladati oziroma ustrezno nasloviti. Zaradi dodatnih vprašanj otrok, ki se morda nanašajo na predstave avtorjev, ki so jih le-ti želeli upodobiti v likovnem delu, smo pripravile tudi krajši opis likovnega dela, ki vam lahko pomaga pri odgovarjanju na izpostavljene dileme. Za namene socialno-čustvenega učenja smo se v navodilih naslonile predvsem na pogovor o likovnih motivih (vsebina likovnega dela), pri čemer se zavedamo, da se celostna obravnava dela nanaša tudi na formo (likovne tehnike, likovni jezik) in kontekst. Učitelj lahko glede na svoje zmožnosti in interes pogovor ustrezno nadgradi in razširi v smislu spoznavanja likovnega jezika (barve, oblike, kompozicija ...), likovnih tehnik (modeliranje gline, slikanje s tempera barvami, risanje s tušem in peresom) in konteksta (čas nastanka dela, avtor dela, pomembnost dela v prostoru in času). Enako velja za predlagane aktivnosti, ki jih je mogoče nadgraditi z dodatnimi likovnimi nalogami, ki ob razvijanju socialno-emocionalnih kompetenc razvijajo tudi otrokovo likovno ustvarjalnost. Glede prikazovanja umetnin bi želele opozoriti, da te ni potrebno imeti natisnjene, sledite le navodilu, da jo otroci dobro vidijo, tudi podrobnosti (npr. lahko jo projicirate, pokažete na računalniku ali tablici).

Pri branju navodil za izvedbo aktivnosti in nalog so navedena tudi vprašanja, ki smo jih zapisale za pomoč v primeru, da otroci ne odgovarjajo prosto na začetna navodila. Tem vprašanjem seveda ni potrebno slediti, priporočljivo je aktivnost voditi in moderirati v smeri odgovorov otrok, kar pomeni, da ima lahko ena naloga v več različnih skupinah povsem drugačen potek in tudi zaključek. Ta se nanaša na končno diskusijo (ang. *debriefing* – seznanjanje posameznika s ključnim namenom celotne naloge in povzemanje informacij), ki je prosta in mora nujno izhajati iz konkretnih idej nanizanih tekom prej izvedenih aktivnosti, zato tukaj ni predvidenih jasnih smernic iz katerih bi lahko v splošnem izhajali. Takšna diskusija povzame bistvo in pripomore h krepitvi ter razvijanju socialno-emocionalnih spretnosti otrok, saj lahko teorijo preko praktične implikacije povežejo na lastnem primeru, pri čemer teme, ki je otroci ne omenjajo, ni smiselno izpostaviti, kljub temu da je opisana ali omenjena v pripravi sami. V kolikor mentor po aktivnosti opazi, da se kateri izmed otrok še vedno ne počuti dobro, to naslovi tudi, če je aktivnost že končana.

Priročnik »Ferdo se uči o sebi in drugih – socialno in čustveno učenje s pomočjo likovne umetnosti« smo avtorice poimenovala po lutki Ferdo, ki jo vidimo na naslovni strani in jo izvajalci aktivnosti s pomočjo navodil, zapisanih na koncu aktivnosti, po želji izdelajo. S prisotnostjo lutke ob izvedbi tako pritegnemo pozornost otrok in jih popeljemo v svet socialno-emocionalnega učenja s pomočjo likovne umetnosti.

Vsa podrobnejša navodila so podana takoj ob delu v sami pripravi.

SMERNICE ZA SPODBUJANJE SOCIALNEGA IN ČUSTVENEGA UČENJA PRI OTROCIH

Avtorice priročnika želimo podati še nekaj smernic za spodbujanje socialnega in čustvenega učenja pri otrocih upoštevajoč njihove razvojne značilnosti. Ob vstopu v šolo se med otroci v obdobju poznega otroštva kažejo individualne razlike v vzorcih vedenja, mišljenja, čustvovanja, vzgoje ter posledično prepričanj in vrednot. V zgodnjem otroštvu otroci v povprečju postajajo vse bolj vestni in čustveno nestabilni, ta rast se v srednjem otroštvu ustali in vztraja v pozno otroštvo (Fekonja in Kavčič, 2009, Marjanovič Umek in Svetina, 2009, Marjanovič Umek in Zupančič, 2009). Zato je v tem obdobju pomembno ustvarjati priložnosti, ki otrokom omogočajo razmislek o lastnih čustvih in čustvih drugih ter njihovo prepoznavanje ter preizkušanje različnih načinov izražanja čustev.

Želele bi izpostaviti tudi določene lastnosti, ki so vezane na čustveni in socialni razvoj otrok v prvem vzgojno-izobraževalnem obdobju oziroma pri starosti med 6 in 9 let. To je obdobje poznega otroštva, v katerem otroci doživljajo in izražajo vsa čustva kot v predhodnih razvojnih obdobjih, tako veselje, jezo, naklonjenost, anksioznost, strah, radovednost, ljubosumnost in druga, torej ves spekter osnovnih kot tudi sestavljenih čustev, kljub temu pa imajo otroci pri zavedanju in poimenovanju tega, kar doživljajo, težave. Pri doživljanju čustev se torej spoprijemajo z vzorci, ki jih še ne znajo prepoznati in poimenovati, zato je dobro, da jih pri tem spodbujamo in jim pomagamo razumeti njihove neverbalne znake vedenja; na ta način krepimo njihovo besedno izražanje čustev, ki se kasneje kažejo tudi na nebesedni vedenjski podlagi, prav tako začenjajo razumeti, da lahko posamezniki tudi sami nadzirajo doživljanje svojih čustev in jih uravnavajo (Fekonja in Kavčič, 2009, Marjanovič Umek in Svetina, 2009, Marjanovič Umek in Zupančič, 2009, Nemec in Krajnc, 2013). Naloge, ki prvenstveno razvijajo samozavedanje in samouravnavanje, temeljijo na ter razvojnih značilnostih in pomagajo mentorju pri dodatnem razvijanju in krepljenju spretnosti.

Posebnost poznega otroštva je tudi, da se strahovi otrok začnejo navezovati tudi na življenjske situacije (smrt, vojna, bolezni, telesne poškodbe in šolski uspeh), ki so jih otroci zmožni predelati na konkretno-logični ravni, prav tako se pojavlja tudi vse več socialnih strahov, kot so strah pred zafrkavanjem in zavračanjem s strani vrstnikov. Likovna dela in aktivnosti lahko slednje spodbudijo, še zlasti pri razvrščanju v skupine, vodenju zaključnih diskusij (prekinjanje drugega pri izražanju lastnega mnenja), kasneje se lahko tudi po aktivnostih pojavijo frustracije, ki so bile na zavesten ali podzavesten način spodbujene pri otrocih (norčevanje iz določenih značilnosti otroka – socialno-ekonomski status, primanjkljaji, jezikovne ali govorne posebnosti) in lahko rezultirajo v sporih, ki se lahko kažejo v vzorcih vedenja, ki so zunanjemu opazovalcu prikriti ali vsaj zelo težko prepoznavni. Da ne bi prišlo do tega, je pomembno naslavljanje takšnih situacij v trenutku, ko se med aktivnostjo ali diskusijo pojavijo, saj s tem zmanjšamo manevrski prostor za razvoj večjih konfliktov, v katerih skupina poišče žrtev (grešni kozel), ki je nadalje kriva za vse (Marjanovič Umek, 2009).

Čeprav je strahove in druga neprijetna občutja, do katerih prihaja pri izvajanju aktivnosti, potrebno naslavljanje, pa bi hkrati želele opozoriti, da se otroci razlikujejo v tem, v kolikšni meri in kako intenzivno so pripravljeni izraziti svoje mnenje v skupini. Mentor se mora torej zavedati, da se učinek oziroma povratna informacija o izvedbi posamezne aktivnosti včasih ne pokaže takoj; naloge so lahko dobro izpeljane, tudi če otroci navzven ne kažejo čustev ali drugačnega vedenja; morda so aktivnosti spodbudile njihovo doživljanje, kar je v tem obdobju prav tako zelo pomembno.

Poudarile bi, da uspešnost izvedbe aktivnosti ni odvisna le od kompetenc mentorja, ampak tudi od različnih drugih dejavnikov, kot so npr. motiviranost otrok, počutje in utrujenost. Zaradi omenjenih dejavnikov nikoli ne moremo vnaprej predvideti dinamike dela v skupini. Kot primer izpostavljamo razlike v strukturi skupine glede na spol (npr. v skupini, v kateri sodeluje več dečkov, se lahko zgodi, da se bo dinamika preusmerila v zabavo, medtem ko je pri deklicah bolj verjetno pričakovati samorazkrivanje in sodelovanje).

Priročnik se v veliki meri osredotoča tudi na socialno zavedanje in odnosne spretnosti, kar je v tem razvojnem obdobju še posebej pomembno, saj nudi osnovo za razvoj socialno-emocionalnih kompetenc. V tem starostnem obdobju je za vrstniške skupine značilno predvsem sodelovanje in močna želja po socialni udeležbi, vendar bi rade opozorile, da se otroci še vedno raje in lažje razkrivajo osebam, ki jih bolje poznajo (učiteljicam, vzgojiteljicam, prijateljem, staršem). Zavedamo se, da takšne stvari, kot je razvijanje novih čustvenih vzorcev in socialnih spretnosti, zahteva varno učno okolje, ki pa ga majhno število ljudi v skupini včasih še bolj spodbudi. Prav tako bi želele izpostaviti pomen tega, da mentor neobsojajoče sprejema vse, o čemer otroci poročajo ali kako drugače izrazijo, torej nobeno čustvo ali mnenje ni napačno. Vsak jih lahko izrazi, vendar je naloga mentorja, da kontekstualno neprimerna prepričanja nagovori in preusmeri v konstruktivnejša (npr. otrok se agresivno odzove na žalitve, smiselno je jezo in agresijo nagovoriti in otroku ponuditi drugačen vedenjski vzorec za spopadanje s frustracijo; ne dovoljujemo žaljivih in nesramnih komentarjev, v primeru, da se pojavijo, je te potrebno nagovoriti in razrešiti kot tudi sicer v razredu) (Marjanovič Umek, 2009). Za kakovostno izvedbo dejavnosti je potrebno zagotoviti sledeče: podporno in varno okolje, pozitivno ozračje, znotraj katerega imajo otroci občutek pripadnosti in priložnost za doživljanje uspeha, strpnost in sprejemanje drugih, ter sodelovalno okolje.

MI POVEŠ NEKAJ O SEBI?

Lidija Osterc, Vse o Piki, 1967—1968

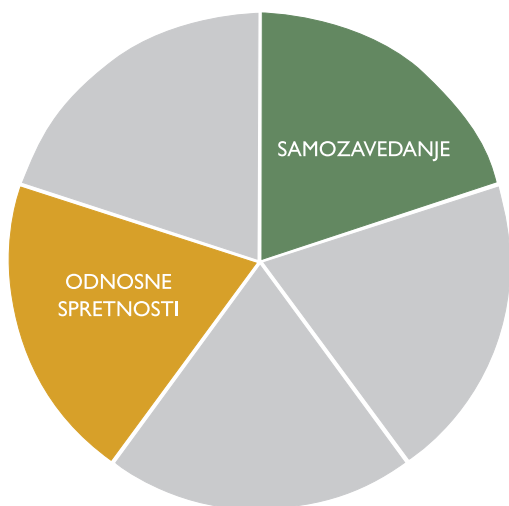
 vsaj 4 otroci	 <ul style="list-style-type: none"> • priloga 1 • papir • risala
 20—25 minut	

Kratek opis umetnine

Deklica stoji ob mizi in ustvarja, deluje zelo zamišljeno, v pričakovanju.

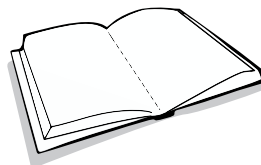
Umetnica Lidija Osterc sodi med največje mojstrice ilustracije pri nas. Ilustrirala je Grimmove pravljice, Desetnico Frana Milčinskega, dela Ele Peroci ter revije Ciciban ipd. Umetnica je prejela številne nagrade, z njenimi ilustracijami pa so odraščale generacije. Prikazano umetniško delo je ena izmed ilustracij Pikinih dogodivščin v knjigi Vse o Piki Cvetka Zagorskega, ki jo je izdala Založba Obzorja, leta 1968 (Grašič, 2018).

Kompetence, ki jih naloga razvija

Graf 2: Kompetence, ki jih razvija prva naloga

- Osrednja kompetenca, ki jo želimo razvijati iz aktivnostjo, se imenuje **odnosne spretnosti**, saj morata otroka sodelovati in se aktivno poslušati med predstavljanjem drug drugega, ker morata pri drugi in tretji aktivnosti izdelati kartonček z lastnostmi partnerja. Ta dejavnost vzpostavlja in krepi tudi odnos med njima.
- Pri samem predstavljanju mora otrok prepoznavati svoje lastnosti in svoja močna področja, s čimer se krepi njegovo **samozavedanje**, ki je močno izpostavljeno tudi pri prvi aktivnosti, v kateri otrok prepoznava čustva, lastnosti in občutja lika, upodobljenega v likovnem delu.

Navodila za izvajanje naloge

1. AKTIVNOST: SESTAVLJANJE

Prilogo 1 razrežemo. Vsak otrok dobi svojo razrezano prilogo 1 in jo sestavi. Sledi pogovor:

- *Kdo je upodobljen na ilustraciji?*

Povej mi kaj o deklici na ilustraciji:

- *Kaj počne? Kako izgleda? Kje se nahaja?*
- *Kaj misliš, kako se počuti?*

2. AKTIVNOST: KAKO SE OTROCI POZNAJO MED SEBOJ?

Otroke razdelimo v pare tako, da v paru sodelujejo učenci, ki se slabše poznajo. Otroka, ki sta skupaj v paru, se pogovorita in poskušata izvedeti čim več informacij drug o drugem.

- *Katera je tvoja najljubša barva? Ali imaš domačo žival? Najljubše število?, Kaj rad počneš? S kom se rad igraš?*

Drug za drugega izdelata listek, na katerega zapišeta ime, in zraven z risali upodobita stvari, ki ju spomnita drug na drugega. Ko končata, s pomočjo listka predstavita ostalim otrokom drug drugega.

3. AKTIVNOST: UGANI, KDO?

Vse listke zberemo na kup. Eden izmed otrok naključno izbere listek. Listek pogleda in ga ostalim ne pokaže. Ostalim otrokom opiše osebo, ki je predstavljena na listku, ne pove njenega imena, ne sme opisovati videza otroka (pove, kaj ima rad, kaj rad počne ...). Otroci morajo ugotoviti, za koga gre.

Lidija Osterc, Vse o Piki, 1967—1968, Umetnostna galerija Maribor
Avtor fotografije umetnine: Damjan Švarc

KAKO ME IMAŠ RAD?

Jurij Kalan, Babi Angelca, 2001

 1—5 otrok	 <ul style="list-style-type: none"> • priloga 2 • papir • risala
 približno 15 minut <i>če izvedemo vse aktivnosti, se čas podaljša</i>	

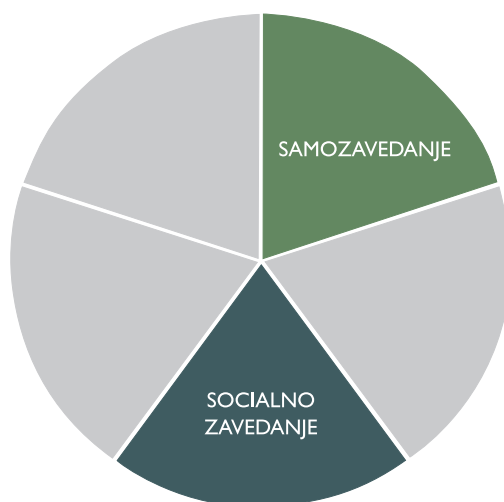
Kratek opis umetnine

Slika je podolgovata, upodobljeni so babica, vnuk in pes. Pogled babice in vnuka je usmerjen naprej, ona ima svoje roke na njegovih ramenih, vnuk pa na glavi psa. S tem se izkazuje ljubezen, varnost.

Jurij Kalan v svojih slikah upodablja medčloveške odnose na karikiran način, preko izražanja značaja naslikane osebe ali njenega čustvovanja. Umetnik na svojih delih upodablja svojo družino (Kalan, 2014).

Kompetence, ki jih naloga razvija

- Primarno je naloga zastavljena tako, da spodbuja **samozavedanje**, pri čemer se osredotočamo predvsem na prepoznavanje čustev, ki jih otrok občuti ob pogledu na sliko in ob razmišljanju o tem, kako upodobiti izkazovanje naklonjenosti staršem in kako ga imajo slednji radi.
- V primeru, da pri prvem koraku te aktivnosti izvajamo pogovor v skladu z dodatnimi navodili, lahko pri otroku spodbudimo še **socialno zavedanje**, in sicer zavzemanje perspektive, saj je otrok s pogovorom usmerjen k razmišljanju o dejanjih, razmišljanju in gestah oseb na sliki.

Graf 3: Kompetence, ki jih razvija druga naloga

Jurij Kalan, Babi Angelca, 2001,
Umetnostna galerija Maribor
Avtor fotografije umetnine: Damjan
Švarc

Navodila za izvajanje naloge

Otrokom pokažemo sliko, ti si jo ogledajo in povedo, kdo je na njej in kaj osebe počnejo (pogovor usmerimo na gesto babičinih rok).

- *Ali mislite, da sta osebi na sliki v sorodu? Kakšna je drža oseb? Ali kaj na sliki izstopa? Kje ima ženska roke?*
- *Kaj izraža ta gesta? Opišite izraz na obrazu. Kako mislite, da bi se lahko počutili osebi na sliki?*

Nadalje želimo spodbuditi pogovor o tem, ali otroci prepoznajo odnos med osebama na sliki. Prosimo jih, da razložijo, zakaj tako mislijo in kje na sliki to vidijo.

Nadaljujemo s pogovorom, s katerim želimo spodbuditi samozaznavanje otrok. Iztočnica, ki jo pri tem uporabimo, je lahko, koga imajo radi in kdo ima rad njih (npr. starši, brat, sestra, stari starši).

Iz pogovora lahko izpeljemo dve različni aktivnosti, pri obeh spodbujamo otroke, da sami razmislijo in prosto govorijo, pri čemer ne sugeriramo odgovorov.

1. AKTIVNOST

Otroci narišejo, kako oni pokažejo svojim staršem, da jih imajo radi. Kot namig lahko tudi sami podamo primer, kot npr.: s pospravljanjem kuhinje, petjem.

2. AKTIVNOST

Otroci narišejo, kako starši njim pokažejo, da jih imajo radi. V primeru tišine lahko namignemo, npr. z objemi, sladkarijami, igračkami. Kot namig lahko deluje tudi samorazkrivanje izvajalca aktivnosti.

KAJ SE SKRIVA?

Stojan Kerbler, Dekle s kruhom, 1970

 vsaj 4 otroci <i>parno število otrok</i>	 <ul style="list-style-type: none"> • priloga 3 • priloga 4 • risala
 15—20 minut	

Kratek opis umetnine

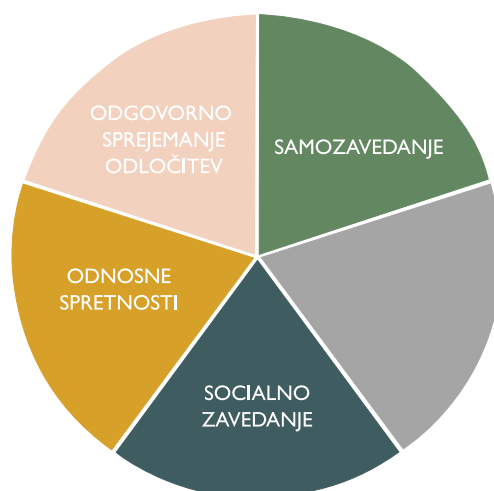
Na fotografiji je največ beline prav na deklici, ki je postavljena v sredino. Na levi strani vidimo še eno osebo, ki jo fotografija le delno prikaže.

Umetnikova fotografija spada v serijo Portreti s ptujskih ulic, kamor je avtor zahajal v času tradicionalnih sejmov. Zaradi uporabe teleobjektiva je umetnik lahko dosegel zamegljeno ozadje in ostrino oseb, s tem pa poudaril vtis osamljenosti (Kerbler, 2014).

Kompetence, ki jih naloga razvija

- Prvenstveno je naloga zastavljena tako, da krepi **socialno zavedanje**, natančneje zavzemanje perspektive drugega, saj se mora otrok vživeti v vlogo deklice, pri njej prepoznati čustva in okoliščine, ki so privedle do njenega počutja. Dodatno omenjeno kompetenco otrok razvija tudi z zadnjo točko, saj se mora postaviti v vlogo sošolca in razmišljati o njegovem počutju. Ko pogovor napeljemo na temo revščine ali pomanjkanja, je pomembna kompetenca, ki jo predstavimo otrokom, tudi **odgovorno sprejemanje odločitev**, ki ga spodbujamo z reflektiranjem in zavzemanjem referenčnega okvirja drugih.

Za mentorja je pomembno, da z otroki naslovi obstoj revščine s pomočjo ustreznih komunikacijskih veščin in jim pomaga pri zavedanju tega, kako lahko na najboljši možni način in po najboljših močeh pomagamo drugim. Pomembno je izpostaviti dva vidika primanjkljavev, materialnega in nematerialnega (npr. ljubezen, objem, pohvala...), slednje je smiselno nagovoriti vsamiaktivnosti. Mentor se naj zaveda pomembnosti prepoznavanja otrokovih potreb tekom pogovora in mu v skladu s tem pomaga. Celotna naloga lahko ob dobrih komunikacijskih spretnostih mentorja pripomore k izboljšanju emocionalnega in socialnega blagostanja otrok.

Graf 4: Kompetence, ki jih razvija tretja naloga

- Z aktivnostjo posredno krepimo tudi **samozavedanje**, saj mora otrok prepoznati svoja občutja v različnih situacijah in razmisliti, kaj naredi, da se sam počuti bolje.
- Zaključna aktivnost prav tako krepi in deloma razvija tudi **odnosne spretnosti**, natančnejše komunikacijske kompetence, sprejemanje drugih, empatijo in vzpostavljanje odnosov, posredno s pomočjo socialnega zavedanja, predvsem s sprejemanjem medsebojnih materialnih razlik (socialno-ekonomski status družin iz katerih prihajajo) in z razmislekom, kako pomagati drugim, pri čemer je pomembno, da ne spodbujamo in izražamo usmiljenja do posameznikov s primanjkljaji.

Stojan Kerbler, Dekle s kruhom, 1970, Umetnostna galerija Maribor

Navodila za izvajanje naloge

Otroke razdelimo v pare, pri čemer jim celotne fotografije ne pokažemo.

Enemu izmed otrok v paru damo zgornji del, drugemu otroku damo spodnji del fotografije.

Otrokom rečemo, da vsak zase nariše manjkajočo polovico po svoji domišljiji.

V paru se otroka pogovorita, kaj sta narisala in čemu. Otroke spodbudimo k pogovoru v dvojicah, pri čemer jih vodimo z vprašanji.

- *Kaj ste videli na delu fotografije? Opišite, kaj ste sami narisali.*

Potem pokažemo fotografijo v celoti, da otroci vidijo, kaj je na njej. Z njimi se tudi pogovorimo o tem, da so včasih stvari drugačne, kot si mislimo. Vprašamo jih, kaj mislijo, da se dogaja in kje se to dogaja.

- *Kako se po njihovem mnenju počuti deklica? Kaj mislijo, čemu se tako počuti? Kako bi se sami počutili, če bi bili na njenem mestu? Kaj bi naredili, da bi se deklica počutila bolje? Kaj pa ti narediš, ko se ne počutiš najbolje?*

Sedaj otroke nagovorimo k temu, da za otroke, s katerimi so v paru, naredijo nekaj, da se bodo ti počutili nekoliko bolje (npr. ga pohvalijo, mu kaj podarijo - risbo, objem, košček sladice pri malici ...).

KAKŠNA PA JE TVOJA DRUŽINA?

Petra Varl, Portret družine Rijavec, 2000

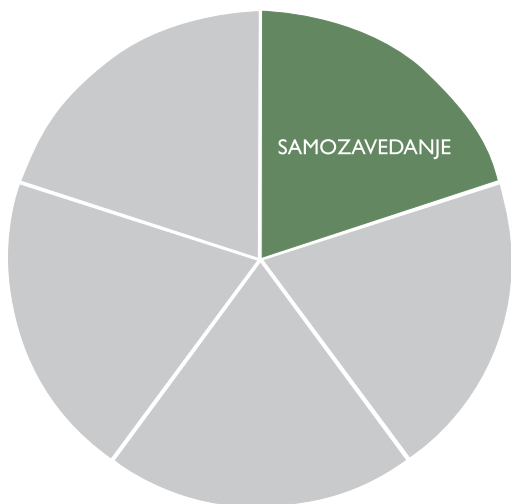
 vsaj 1 otrok	 <ul style="list-style-type: none"> • priloga 5 • papir • risala
 15—20 minut	

Kratek opis umetnine

Umetniško delo je družinski portret, ki prikazuje mamo, očeta in dva otroke. Otrok sta postavljena med starša, iz česar lahko sklepamo, da jima nudita zaščito.

Petra Varl s svojim preprostim likovnim izrazom direktno nagovarja gledalca in s tem ustvarja preproste intimne zgodbe. V svojih delih se dotika pozitivnih in negativnih plati vsakdana, s tem simbolizira kontrastne odnose znotraj družbe (Logar, 2018).

Kompetence, ki jih naloga razvija

Graf 5: Kompetence, ki jih razvija četrta naloga

- Celotna aktivnost pri otroku spodbudi **samozavedanje** zaradi prepoznavanja in razmišljanja o svojih čustvih, kar je zlasti povezano s pogovorom o družini, tako prijetnih in neprijetnih dogodkih, ki se lahko zgodijo vsem članom družine. Postavitev likovnega dela, ki nakazuje na varovanje in ščitenje, pa otroku omogoči občutek varnosti, slišnosti in spoštovanja.

Navodila za izvajanje naloge

Otrokom damo razrezano prilogo 5. Otroci na mizo poljubno razvrstijo družinske člane enega poleg drugega.

Nato vodimo pogovor s pomočjo vprašanj:

- *Kdo je na slikah? Zakaj ste osebe dali v takšen vrstni red? Ali bi jih lahko razvrstili še kako drugače? Če otroci želijo, jih lahko razporedijo drugače.*

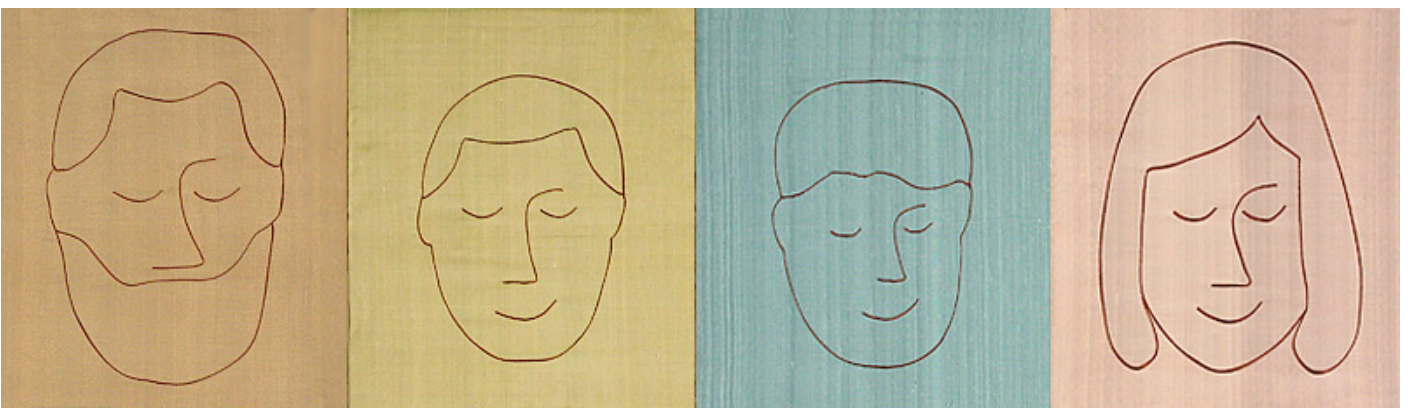
Pokažemo celotno sliko in nadaljujemo s pogovorom.

- *Kako je družinske člane razvrstila umetnica? Zakaj mislite, da jih je razporedila ravno na tak način (starši zunaj, otroka znotraj)? Najprej naslovimo odgovore otrok in jih razložimo, na koncu pa še naslovimo, da s tem lahko prikažemo, da starša varujeta svoja otroka in ju ščitita.*

Enega od staršev prekrijemo in otroke pozovemo k razmišljanju z vprašanji:

- *V kateri situaciji (ločitev, smrt, delo v tujini, bolezen) se zgodi, da enega od staršev ni več v družini? Ali je družina še vedno povezana tako kot prej? Pri zastavljanju vprašanj, moramo biti pazljivi, da vprašanja pri otrocih ne vzbudijo negativnih občutkov, morebitnih stisk. Otrokom je lahko misel, da enega od staršev morda ne bo več v družini, zelo obremenjujoča.*

Otrokom podamo navodilo, da narišejo svojo družino in jo predstavijo. Na koncu aktivnosti povzamemo, da se ne glede na to, kakšna je družina, družinski člani varujejo, spoštujejo in skrbijo drug za drugega.

Petra Varl, Portret družine Rijavec, 2000, Umetnostna galerija Maribor
Avtor fotografije umetnine: Damjan Švarc

KAKO SE PA TI DRŽIŠ?

Stojan Batič, Manekenka, 1957

 vsaj 1 otrok	 <ul style="list-style-type: none"> • priloga 6 • priloga 7 • risala
 približno 15 minut	

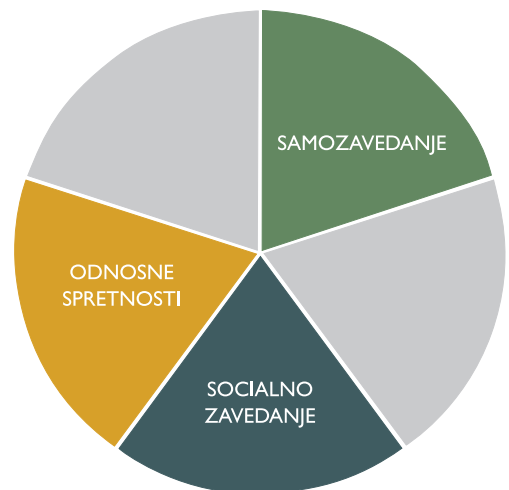
Kratek opis umetnine

Umetniško delo *Manekenka* je kip, narejen iz brona. Gre za geometrijsko oblikovano figuro, katere oblike omogočajo igro svetlobe.

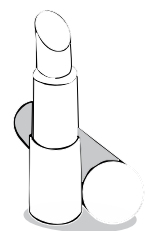
Stojan Batič je ustvarjal kipe, preko katerih je raziskoval žensko telo, kar lahko povežemo tudi s prikazano umetnino. Kot navdih mu je služila mitologija in slovenske legende (Mušinič, 2013).

Kompetence, ki jih naloga razvija

- Naloga najbolj nagovarja skladnost verbalne in neverbalne komunikacije, pri čemer se aktivnost osredotoča na prepoznavanje slednje, kar lahko posredno uvrstimo med kompetence komunikacije, katerih širši vidik so **odnosne spretnosti**. Omenjena spretnost se izraža predvsem v pogovoru o mimiki obraza in drži ženske na umetnini ter končnega povezovanja narisane s konkretnimi situacijami iz njihovega življenja.
- Za uresničevanje cilja, vezanega na medosebne odnose, je pomembna tudi kompetenca prepoznavanje emocij s pomočjo zavzemanja perspektive, kar krepimo v prvem delu naloge, najprej s **socialnim zavedanjem**, saj se otroci vživijo v občutja ženske, poskušajo slednja prepoznati s pomočjo njene drže, za tem pa le-te izrazijo z risanjem mimike obraza ženske. Pri zadnji točki poteka tudi razvijanje **samozavedanja**, in sicer prepoznavanje lastnih emocij, saj pogovor otroke spomni na to, kako se njihova drža in počutje povezujeta.

Graf 6: Kompetence, ki jih razvija peta naloga

Navodila za izvajanje naloge

Otrokom najprej prikažemo prilogo 6 in se z njimi pogovorimo, kaj vidijo in na kaj jih ženska spominja.

- *Kakšno držo ima ženska? Kaj mislite, katera čustva izraža? Ali vas spominja na kakšno osebo ali situacijo v vašem življenju?*

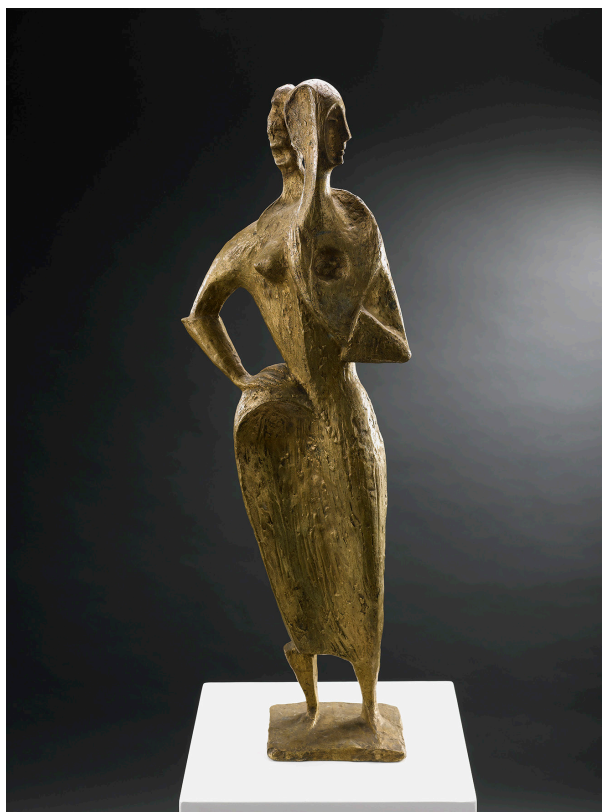
Pogovor s pomočjo vprašanj vodimo do njene mimike obraza.

- *Ali lahko dobro vidimo njen obraz? Prosimo jih, naj si predstavljajo, kako izgleda njen obraz in katera čustva izraža? Ali si njena čustva lažje predstavljamo zaradi njene drže?*

Vsakemu otroku damo natisnjeno predlogo obraza manekenke, nanjo naj narišejo obraz, ki izraža čustva, za katera mislijo, da jih ženska izraža. Vsak otrok pokaže svoj izdelek in nato razloži, kaj je narisal (npr. jeza, žalost, veselje, umirjenost ipd.).

Aktivnost končamo s pogovorom, kako se čustva izražajo skozi telesno držo.

- *S čim ste si pomagali, ko ste risali mimiko obraza ženske? Ali ste vedeli, kako se počuti glede na njeno držo? Ali mislite, da imate tudi vi drugačno držo glede na počutje? Kako se držite, ko ste žalostni ali pa vas je sram? (Npr.: skušate se skriti – ste bolj skrčeni, sključeni, skrušeni ipd.) Kako pa se držite, ko ste veseli? (Npr.: ste bolj vzravnani, je vaša drža bolj odprta itd.)*

Stojan Batič, Manekenka, 1957, Umetnostna galerija Maribor
Avtor fotografije umetnine: Damjan Švarc

KAKŠNO NAJ BO NAŠE GLASBILO?

Gabrijel Kolbič, Deklica s piščalko 2, 1957

 vsaj 6 otrok	 <ul style="list-style-type: none"> • priloga 8 • papir različnih barv • škarje • lepilo
 20—25 minut	

Kratek opis umetnine

Kiparsko delo iz bronastega prikazuje deklico v sedečem položaju. Figura je obarvana s temno lazuro.

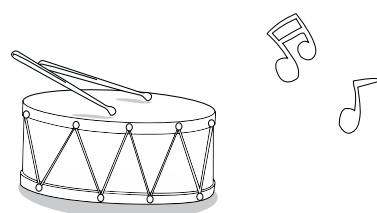
Umetnikov navdih za nastanek kipa je njegovo delo z mlajšo generacijo, saj je bil med letoma 1947 in 1957 profesor risanja in umetnostne zgodovine na Prvi gimnaziji v Mariboru, kjer je med drugim vodil tudi kiparski krožek (Vake, 2017).

Kompetence, ki jih naloga razvija

Graf 7: Kompetence, ki jih razvija šesta naloga

- Ključna socialno-emocionalna kompetenca te aktivnosti se navezuje na **odnosne spretnosti**, ki jih aktivnost najbolj krepí pri skupnem izdelovanju izdelka. Otroci izdelajo razredno glasbilo, zato so primorani k učinkovitemu medsebojnemu sporazumevanju, kar krepí njihove komunikacijske spretnosti. Pomembno je tudi sodelovanje, ki se odraža kot socialna vključenost, timsko delo in vzpostavljanje odnosov.
- Zaključni pogovor razvija predvsem **odgovorno sprejemanje odločitev**, saj morajo otroci med aktivnostjo sproti konstruktivno reševati probleme, ki se pojavijo kot ovira na poti do skupnega cilja. Po končani aktivnosti pa imajo otroci možnost evalvacije – ponoven pregled celotnega dogajanja – in reflektiranja – osmišljanje lastnih občutij glede na pregled dogajanja.

- Za uspešno razrešitev problema je pomembno otrokovo **samouravnavanje**, zlasti v primeru frustracij, torej konflikta. Pomembno je, da v tem primeru nadzoruje svoje impulze in uravnava stres, ki ga morda občuti, saj se lahko na ta način primerno odzove. Pomembno je poudariti še velik pomen mentorjevega senzibilnega zaznavanja dogajanja, saj lahko pripomore k prepoznavanju stisk in konstruktivnemu moderiranju poteka aktivnosti.
- V prvem delu z vprašanji in razmislekom o kipu želimo krepiti **socialno zavedanje** z zavzemanjem perspektive deklice in poročanjem o njenem počutju ter **samozavedanje** s prepoznavanjem lastnih čustev, ki jih otrok navaja tekom odgovorov.

Navodila za izvajanje naloge

Otrokom pokažemo prilogo 8. Postavljamo jim vprašanja:

- *Kaj vidiš na fotografiji kipa? Kaj ima deklica v rokah? Kateri inštrument drži in kaj misliš, kakšno glasbo igra? Zakaj tako sklepaš? Katero glasbo pa ti poslušáš? Igraš kakšen inštrument?*

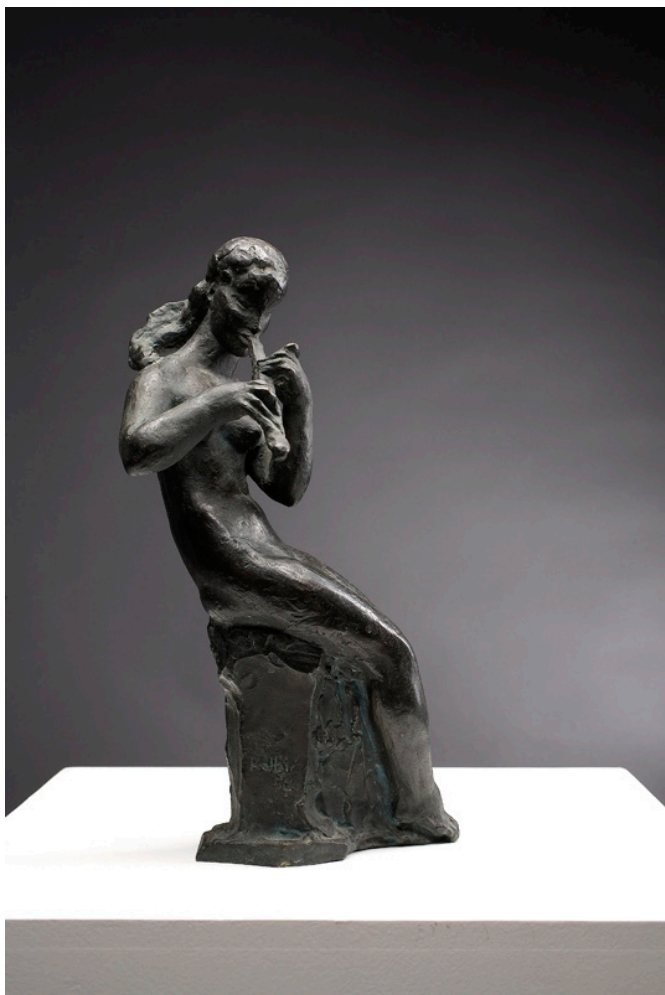
Nadaljujemo pogovor z vprašanji:

- *Kako se počutiš, kadar poslušáš glasbo? Kaj pa misliš, kako se počuti ta deklica?*

Otroke povabimo k skupnemu ustvarjanju modela razrednega glasbila. Na voljo jim damo papir različnih barv, ki ga otroci nato trgajo in z njim ustvarijo skupen izdelek.

- Nastalo likovno delo lahko, z lepilom zalepijo na list papirja. Izdelek pa je lahko tudi enkrat in naredijo postavitev na tleh ali na več skupnih mizah.
- V kolikor se mentorju zdi primerno, lahko otroci uporabijo tudi škarje.

Po končani aktivnosti se z otroki pogovorimo o njihovem sodelovanju. Vprašamo jih, kako so sodelovali, kako so si razdelili delo, ali so koga bolje spoznali, ali je med izvajanjem naloge prišlo do nesporazuma in kako so le-tega rešili.

Gabrijel Kolbič, Deklica s piščalko 2, 1957, Umetnostna galerija Maribor

Avtor fotografije umetnine: Damjan Švarc

ALI POTREBUJEŠ POMOČ?

Milan Bizovičar, ilustracija knjige *Mladiček brez potnega lista*, 1968

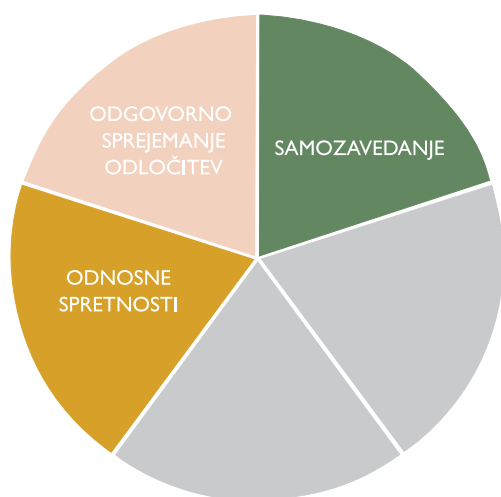
 vsaj 4 otroci	 <ul style="list-style-type: none"> • priloga 9 • papir • risala
 20—25 minut	

Kratek opis umetnine

Likovno delo predstavlja ilustracijo knjige *Mladiček brez potnega lista*. Narejena je s tušem, flomastrom in ogljem, kar se kaže v različnih tankih linijah, iz katerih je sestavljena risba. Glavna lika sta veverica in medved, med katerima slednji izstopa zaradi rdeče konture in pobarvanega kožuha.

Milan Bizovičar je ilustriral številne otroške in mladinske knjige. Razvil je svojevrsten slog ilustracij, za katere je značilno odstopanje od realnih motivov, suverena obrisna risba, stiliziranje figur in predmetov, poenostavljanje motivov, humorni poudarki, iskanje novih prostorskih razporeditev, napetost slike pa je podkrepil z nemirno in trepetajočo potezo risala (Globočnik, 2013).

Kompetence, ki jih naloga razvija

Graf 8: Kompetence, ki jih razvija sedma naloga

- Otroci morajo v paru analizirati situacijo in prepoznati problem, da lahko tudi narišejo, kako je žival pomagala drugi živali, ki je potrebovala pomoč. S tem razvijajo in krepijo **odgovorno sprejemanje odločitev**.
- V drugem delu naloge morajo otroci med seboj sodelovati, komunicirati, s čimer krepimo **odnosne spretnosti**.
- V zadnjem delu naloge otroci krepijo **samoavedanje** s tem, ko prepoznajo lastna čustva.

Navodila za izvajanje naloge

Otrokom pokažemo ilustracijo in jim zastavimo vprašanja:

- *Kdo je upodobljen? Kakšen je prostor? Ali je kdo v nevarnosti? Zakaj tako mislite? Ali kdo potrebuje pomoč? Kakšen je medved, kako je upodobljen, kako se giba, kakšen je njegov izraz? Kakšno vlogo ima veverica, kaj počne, kje stoji? Ali sta medved in veverica presenečena, morda prestrašena? Kaj mislite, da se je tukaj zgodilo?*
- *Ali ste se tudi vi kdaj počutili podobno kot medved in veverica? Ali ste ob tem potrebovali pomoč?*

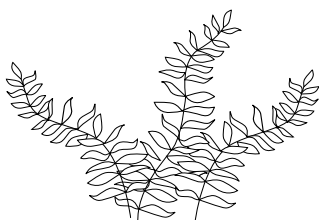
Otrokom damo list papirja, na katerega vsak zase nariše situacijo, v kateri so potrebovali pomoč in tistega, ki jim je pri tem pomagal. Nato jih vprašamo, kakšna čustva so občutili ob tem, ko so potrebovali pomoč.

- *Kako jim je oseba nudila pomoč? Ali tudi oni pomagajo drugim? Komu in na kakšen način? Ali so vam drugi hvaležni, ko jim pomagata? Je bila po vašem mnenju tudi žival hvaležna za pomoč?*

Učitelj na koncu poudari, da smo vsi kdaj v situaciji, ko potrebujemo pomoč s strani drugih. Prav tako tudi drugi potrebujejo našo pomoč, zato je pomembno, da si medsebojno pomagamo.

Milan Bizovičar, ilustracija knjige *Mladiček brez potnega lista*, 1968, Umetnostna galerija Maribor
Avtor fotografije umetnine: Damjan Švarc

KAKO SE POČUTIM?

Ivo Čerle, *Starka s palico*, 1970

 vsaj 2 otroka	 <ul style="list-style-type: none"> • priloga 10 • papir (A3 format) • risala • škarje • lepilo
 15—20 minut	

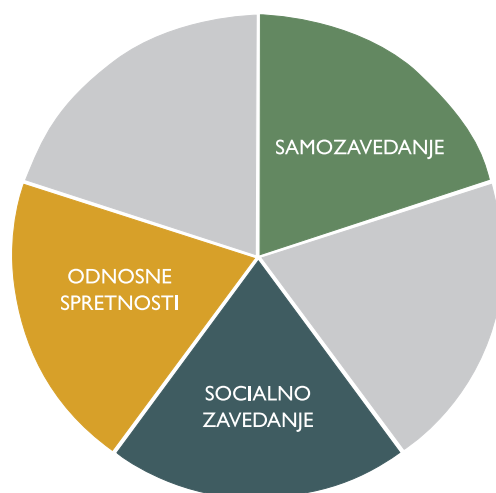
Kratek opis umetnine

Umetniško delo *Starka s palico* je črno-bela fotografija. V prvem planu vidimo zamegljeno podobo dečka, v drugem pa izostreno podobo starke, ki sedi na klopci. Izraz na obrazu starke je zamišljen, razmišljujoč in morda nekoliko zaskrbljen.

V delih Iva Čerleta prevladujejo portreti, različnih starostnih skupin, ujeti v trenutke vsakdanjega življenja, med delom, v urbanem okolju, tovarnah, na ulicah. Največkrat jih prežema ekspresivnost v obrazni mimiki, pristinost reakcij in vloga posameznikov v medsebojnih odnosih (Rakovec, 2019).

Kompetence, ki jih naloga razvija

- Primarno naloga krepi **socialno zavedanje**, natančneje zavzemanje perspektive v prvem delu naloge, ko morajo otroci povedati mnenje, kako se počuti starka. Kasneje pa lahko v končnem pogovoru podpremo empatijo, še zlasti v primeru, da pogovor nanese na neprijetna občutja (žalost, sram).
- Posredno preko naloge razvijamo tudi **odnosne spretnosti**, saj naloga zahteva delo v paru (kar štejemo pod spretnosti skupinskega dela) prav tako je pomembno, da se otroka konstruktivno soočita z vsemi težavami in s pomočjo komunikacije uspešno dokončata nalogo.
- Pomembno pri zavzemanju perspektive in poročanju čustev pa je tudi zmožnost prepoznavanja čustev, kar umeščamo med kompetence **samozavedanja**.

Graf 9: Kompetence, ki jih razvija osma naloga

Ivo Čerle, Starka s palico, 1970, Umetnostna galerija Maribor

Navodila za izvajanje naloge

Z otroki si ogledamo fotografijo. Otroke povabimo, da opišejo, kaj vidijo na njej.

Pozornost otrok usmerimo v starko s palico, ki sedi na klopi. Povprašamo jih, kakšna se jim zdi?

- *Se vam zdi zamišljena, osamljena? Je vesela, žalostna, jezna, naveličana?* Pri tem spodbujamo otroke, da čim več povedo sami, in jim čim manj sugeriramo.

Otroke razdelimo v pare. Vsak par prejme fotografijo in papir. Otrokom podamo navodilo, da naj iz fotografije izrežejo žensko in jo prilepijo kamorkoli na njihov papir. V paru naj se pogovorijo, katero njihovo dejanje bi pri ženski izzvalo drugačno čustvo (npr. če so prej rekli, da je ženska žalostna, naj zdaj narišejo, da je vesela/jezna). Potem naj to narišejo na papir poleg ženske. *Opomba mentorju: Otroke poskusite spodbuditi, naj narišejo dejanje, npr. bi ji zapeli, nekaj podarili; ne pa samo predmetov.*

Ko otroci končajo z risanjem, svoje delo predstavijo ostalim. Povedo, kaj so narisali in čemu. Sledi pogovor o čustvih, ki so jih narisali, osmišljanje in razumevanje teh v kontekstu vsakdanjika (npr. razumevanje, kaj je v ozadju določenega čustva; doseči želimo, da se otroci zavedajo razlogov za različna čustva).

KAKO BI ME NARISAL?

Janez Vidic, Avtoportret z družino, 1959

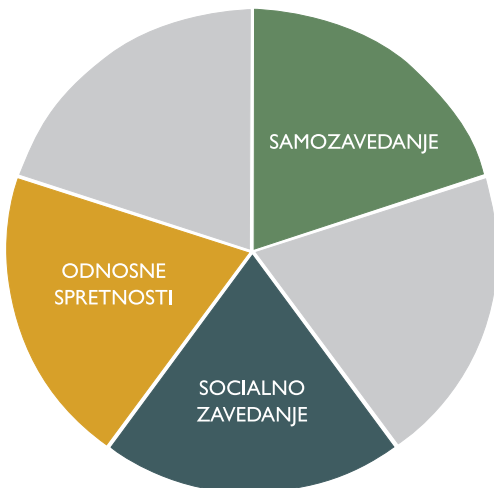
 vsaj 2 otroka	 <ul style="list-style-type: none"> • priloga 11 • papir (A3 format) • risalo
 15—20 minut	

Kratek opis umetnine

Na sliki je moški, ki slika dva otroka. Pri moškem prevladujejo hladne barve (predvsem modra barva), medtem ko pri otrokoma v ospredju slike prevladujejo bolj tople barve. Izrazi na njihovih obrazih so resni, drža pa vzravnana. Deklica drži punčko, fant pa ima eno roko naslonjeno na kletki od ptice, ki jo ima na rami, z drugo roko pa drži sestrico. Iz te geste lahko sklepamo, da je do nje zaščitniški.

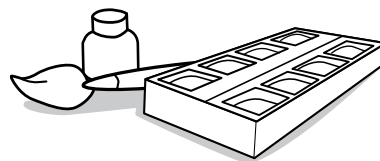
Janez Vidic je eden najbolj znanih ilustratorjev druge polovice 20. stoletja. Med svojim ustvarjanjem se je ukvarjal se je tudi s portretom, še zlasti z otroškimi portreti. Na tej sliki gre za avtoportret na katerem sta njegova hči Barbara in sin Matjaž (Rakovec, 2016).

Kompetence, ki jih naloga razvija

Graf 10: Kompetence, ki jih razvija deveta naloga

- Aktivnost prvenstveno krepi **odnosne spretnosti**, natančneje komunikacijo, saj otroci nalogo izvajajo v paru.
- S pogovorom o izdelkih otroke spodbujamo k prepoznavanju in poimenovanju čustev, s čimer krepimo **samozavedanje**. Slednje je še zlasti izraženo z zadnjo aktivnostjo uprizorjanja čustev. Kaže se tudi nekaj **socialnega zavedanja** z ugotavljanjem čustev oseb na sliki.

Navodila za izvajanje naloge

Otrokom pokažemo sliko in se z njimi pogovorimo o tem, kaj vidijo na njej.

- *Kdo, mislite, da so osebe na sliki? Kaj počnejo? Kako se osebe na sliki počutijo? Na podlagi česa to sklepate? Morda na osnovi telesne drže, obrazne mimike?*

Otroci se razdelijo v pare – eden leže na tla (na hrbet ali na bok) in pod glavo postavi papir, drugi pa riše obris njegove glave. Pozicijo glave vsak otrok določi sam (lahko je od spredaj, profil, ali pol-profil). Nato otroka zamenjata vlogi.

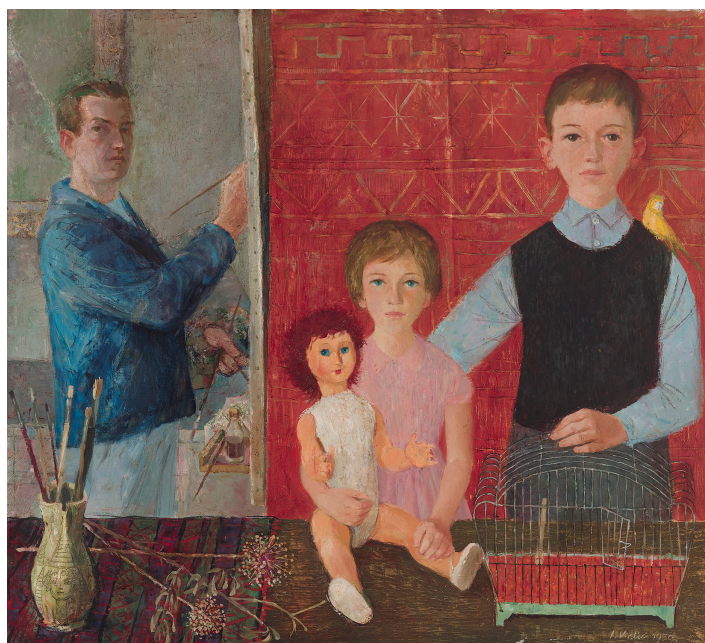
Ko končata, drug drugemu prikažeta vsak eno čustvo na pretirano izrazit način (pačenje, obrazna mimika) in na obris dorišeta podrobnosti, ki jih vidita.

Z otroki se pogovorimo o narisanih portretih.

- *Kako se je tvoj par počutil in kako si to prikazal? Si narisal širok nasmeh, kot da je dobre volje? Ali priprte oči, kot da je jezen? Tudi drugega otroka v paru vprašamo: Kako si se počutil, ko te je prijatelj risal? Kako si se počutil, ko si ti risal svoj par? Katera vloga se ti je zdela težja? Je bilo težje risati ali pozirati? Bi kaj spremenil? Zakaj?*

Na podlagi narisane obrazne mimike, si izberemo čustva, v katera bomo portrete razvrstili (vse vesele grimase v veselje, vse žalostne v žalost itd.), nato naredimo skupen kolaž risb.

Pogovor nadaljujemo s pojasnilom, da tako drža kot obrazna mimika veliko povesta o našem razpoloženju. Za boljšo predstavo se lahko z njimi igramo pantomimo čustev, kjer otroci z mimiko obraza in telesa prikažejo počutje, ostali pa ugibajo, za katero čustvo gre.

Janez Vidic, Avtoportret z družino, 1959, Umetnostna galerija Maribor
Avtor fotografije umetnine: Damjan Švarc

KAKO ME VIDIŠ, KAKO SE VIDIM?

Zora Plešnar, Začudenje, 1978

 vsaj 2 otroka	 <ul style="list-style-type: none"> • priloga 12 • barvni papir • papir (A3 format) • črn flomaster • škarje <ul style="list-style-type: none"> • lepilo
 približno 45 minut	

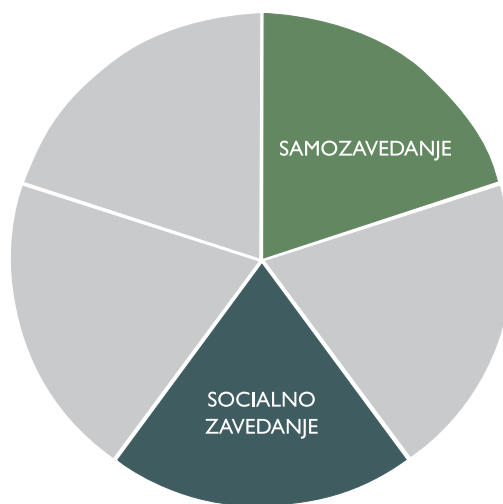
Kratek opis umetnine

Umetniško delo *Začudenje* je črno-bela fotografija. V ospredju vidimo dečka, z izrazito obrazno mimiko, ki pojasnjuje naslov umetniškega dela. Prostor v ozadju je zamegljen, vidimo pa, da gre za zelo staro hišo.

Zora Plešnar se v svojem delu osredotoča na črno-bele fotografije, ki jih vsebinsko združuje v cikle. Veliko pozornost umetnica posveča tudi portretom. Sam vrh portretne fotografije zaseda cikel *Otroštvo*, s katerim izkazuje svojo naklonjenost do otrok. Ujeti so trenutki pristinega otroškega doživljanja. V ta cikel spada tudi delo *Začudenje* (Borin, 2019).

Kompetence, ki jih naloga razvija

- Aktivnost primarno krepi **samozavedanje**, saj otroci v začetku prepoznavajo in poimenujejo čustva otroka na fotografiji. Kasneje drugim otrokom prikazujejo lastna čustva in le-ta upodablja na avtoportretu, ki predstavlja osrednji in bistveni del naloge.
- Dodatno naloga krepi **socialno zavedanje**, saj morajo otroci iz fotografije prepoznati prikazano čustvo in ga nato posnemati. Kjer otroci aktivnost izvajajo v paru in poskušajo ugotoviti, katero čustvo jim prikazuje partner, razvijajo tudi sposobnost sprejemanja raznolikosti prikazovanja čustev.

Graf 11: Kompetence, ki jih razvija deseta naloga

Zora Plešnar, Začudenje, 1978, Umetnostna galerija Maribor
Avtor fotografije umetnine: Marko Tušek

Navodila za izvajanje naloge

Otrokom pokažemo fotografijo in jih vprašamo:

- *Kaj je to? Ali je to risba, slika ali kaj drugega?*

Skupaj ugotovimo, da je to fotografija. Otrokom povemo eno ali dve zanimivosti iz življenja umetnice (npr. da je po izobrazbi učiteljica zgodovine, da je kot edina ženska sodelovala v prelomni fotografski razstavi Mariborskega kroga, da je sodelovala na okoli 700 razstavah, ...)

Nato postavimo vprašanja o motivu.

Kaj vidiš na fotografiji? Kdo je na fotografiji? Kje se nahaja? Ali vidimo celo postavo otroka?

●

Nato preko vprašanj otroke usmerimo na otrokov izraz na obrazu.

Kakšen izraz ima na otrok na obrazu? Katero čustvo izraža? Čemu je otrok tako začuden? Kaj

- *misliš, da se dogaja pred njim?*

Po pogovoru jim povemo, da je naslov umetniškega dela Začudenje.

Pogovorimo so o tem, kdaj so otroci začudeni (npr. ko se prijatelj spotakne in pade, na čarovniški predstavi, ipd.) in ali lahko tudi sami posnemajo otrokov izraz. Otroke vprašamo ali bi lahko z mimiko obraza izrazili tudi druga čustva (npr. sreča, jeza, žalost, ...).

Otroke razdelimo v pare. Naročimo jim, naj sedejo tako, da bodo obrnjeni drug proti drugemu. En otrok v paru, naj z mimiko obraza prikaže določeno čustvo, drugi pa naj poskuša ugotoviti, katero čustvo prikazuje. V paru naj aktivnost nekajkrat ponovijo, se pri tem izmenjajo in vedno prikažejo drugo čustvo.

Sledi pogovor o mimiki obraza in izražanju čustev:

- *Koliko različnih čustev ste prikazali v paru? Katera? Ali ste hitro prepoznali čustvo, ki ga je prikazoval vaš partner? Ali ste imeli težave s prikazovanjem določenega čustva? Ali vam je bilo katero čustvo, ki ga je vaš partner prikazoval neznano?*

Z otroki spoznamo, da vsak čustvuje in prikazuje čustva na drugačen način. Ni potrebno, da nam vedno nekdo pove, kako se počuti, saj se učimo čustva prepoznati po mimiki obraza.

Fotografija, ki smo jo obravnavali, je nastala pod spretnimi rokami fotografinje Zore Plešnar. Takrat so fotografije posneli na film, saj digitalnih fotoaparatorov še ni bilo. Film pa so potem s pomočjo različnih kemikalij razvijali v temnici, kjer pa je dovoljena samo rdeča luč, ki je za fotografski papir neobčutljiva.

- *Danes lahko fotografijo posnamemo na preprostejši način. Kako bi lahko s telefonom fotografirali sami sebe? Pri tem odigramo fotografiranje – pretvarjamo se da imamo v roki telefon in delamo angl. selfie. Kaj vse pa se vidi na takšnem "selfiju"? Pričakujemo odgovore kot so obraz, lasje, usta, nos, ušesa, morda zobje če se smejimo, ipd.*

Otrokom povemo, da telefonov nimamo zato bi lahko "selfie" naredili kar s kolažem in flomastrom.

Otrokom pokažemo kako lahko trgamo ali režemo kolaž in lepimo na podlago, nastalo lepljenko pa lahko dopolnimo s črnim flomastrom. *Pri tem prikazu mentor ne upodobi motiva, pač pa nalepi nekaj izrezanih in natrganih ploskev in jih črtno obogati, kot je prikazano na fotografiji.*

Otroci izdelajo svoj avtoportret, pri tem pa izrazijo čustvo po svoji izbiri.

Slika 1: Kolaž

Z otroki se pogovorimo, katera čustva so prikazali in kako. Pripravimo razstavo izdelkov z naslovom "Kako se vidim".

KAKŠEN JE TVOJ SVET?

Lojze Šušmelj, Beračica s Kobanskega, 1938

 3—6 otrok	 <ul style="list-style-type: none"> • priloga 13 • priloga 14 • risala
 približno 20 minut	

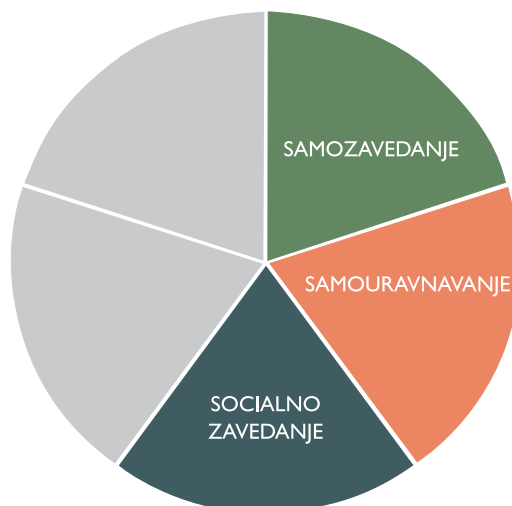
Kratek opis umetnine

Gre za litografijo z melanholičnim, dramatičnim vtisom, ki prikazuje starejšo žensko.

Alojzij Šušmelj je v svojih delih s Kobanskim motivom prikazoval socialno kritični realizem, podobe krajev med Mariborom in Dravogradom ter nizal značilnosti iz vsakdanjega življenja - šege in običaje preprostih ljudi (Ujčič, 2013).

Kompetence, ki jih naloga razvija

- Aktivnost najbolj nagovarja spretnost **samouravnavanja**, kamor štejemo nadzor impulzov, uravnavanje stresa in samomotiviranje. Otroka z miselnim vzorcem opolnomočimo za konstruktivno spoprijemanje s problemi in stresom tudi v prihodnje (kaj lahko otrok naredi zase, ko se počuti neprijetno).
- Z ugotavljanjem počutja in spreminjanjem priloge 14 tako, da ženski spremenimo počutje, pri otroku razvijamo tudi **socialno zavedanje**, natančneje zavzemanje perspektive.
- Aktivnost lahko na dolgi rok pripomore tudi k prepoznavanju čustev otroka v določenem trenutku in moči, ki jo ima za spremembo situacije ter mu naknadno morda ponudi ideje za spreminjanje vedenja. To krepi otrokovo samoučinkovitost otrok – torej njegovo zaznavo, da zmore s svojim vedenjem do neke mere uravnavati svoje počutje. Vse naštetje socialno-emocionalne spretnosti lahko umestimo k **samozavedanju**.

Graf 12: Kompetence, ki jih razvija enajsta naloga

Navodila za izvajanje naloge

Otroke prosimo, da se posedejo v krog, jim pokažemo grafiko in spodbudimo, da si jo ogledajo. Zastavimo jim vprašanja:

- *Kaj mislite, kako se počuti ženska na reprodukciji likovnega dela? Kako izgleda?*

Otrokom podamo navodilo, da vsak na svojo prilogo 13 nariše karkoli: predmete, rastline, živali, vse, kar mislijo, da bi lahko spremenilo počutje ženske na umetnini. Vendar otroci ne smejo spreminjati njenega obraza. Predmete lahko rišejo v ozadju, ob njeni postavi, v njenih rokah, povsod, le na njenem obrazu ne.

Ko končajo z risanjem, naj povedo, kaj so narisali in čemu.

- *Kako se vi počutite ob teh predmetih, rastlinah, živalih? Ali ti predmeti, rastline, živali spremenijo vaše počutje?*

Otroke vprašamo, kaj pa lahko oni naredijo, ko se slabo počutijo. Mentor poda svoje primere (npr. grem na sprehod, se pogovorim s kom, preberem knjigo, pojem čokolado itd.), nato pa otroke spodbudi k ustvarjanju lastnega miselnega vzorca. Ob koncu zberemo izdelke in jih obesimo na vidno mesto v razredu. V primeru, da se otroci kasneje počutijo neprijetno, si lahko miselne vzorce ogledajo in vidijo, kako se spoprijeti s prijetnimi in neprijetnimi občutki.

Lojze Šušmelj, Beračica s Kobanskega, 1938, Umetnostna galerija Maribor

Avtorica fotografije umetnine: Mojca Štuhec

Dodatne možnosti

Kot različico naloge lahko z otroki ustvarimo še miselne vzorce za druga čustva in občutja (npr. jeza, utrujenost, razočaranje, ljubosumje, pretirano navdušenje itd.).

KAKO PA TO NAREDIŠ TI?

France Gorše, Sedeča deklica, 1938

 2—6 otrok	 <ul style="list-style-type: none"> • priloga 15 • priloga 16 nalepljena na risalni list • priloga 17 nalepljena na temen papir • priloga 18 • slikarski material
 20—25 minut	

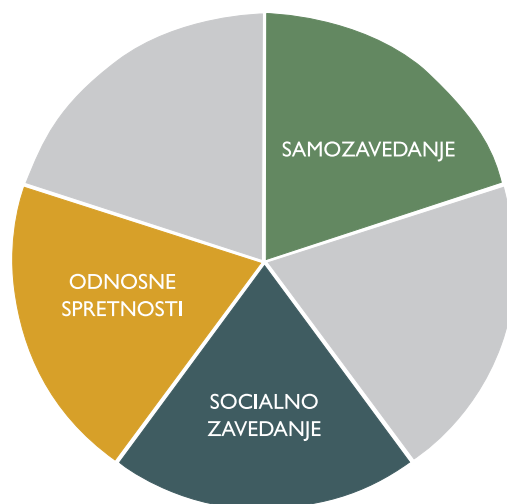
Kratek opis umetnine

Manjši kip prikazuje deklico v sedečem položaju, eno nogo ima pokrčeno in jo drži v roki. Njen pogled je usmerjen desno in rahlo navzdol, kot bi gledala v prazno.

Umetnik spada med največje slovenske kiparje, ki je obvladal vse materiale. V svojih delih se je vračal k skoraj ljudskemu izrazu. Prikazano umetniško delo je izdelano iz gline (Koršič, 2013).

Kompetence, ki jih naloga razvija

- Prvenstveno naloga krepi **samozavedanje**, s tem ko mora otrok prepoznati in izraziti svoja čustva ob likovnem delu oz. mora poimenovati, kakšna čustva prikazuje upodobljen kip.
- Prav tako lahko z aktivnostjo krepimo vidike **socialnega zavedanja**, in sicer skozi spodbujanje sprejemanja in pozitivnega vrednotenja raznolikosti ter pri spoznavanju različnih načinov izražanja določenih čustev pri drugih ljudeh, ki se kaže v sprejemanju črnega in belega dela polovice umetnine vsakega otroka (v prvem delu naloge). Z mimiko enakih čustev brez posnemanja oz. ponavljanja za drugimi otroki ustvarimo maneverski prostor za spoznavanje različnih načinov izražanja čustev in drugih občutij.
- Krepimo lahko tudi **odnosne spretnosti** s pomočjo komunikacije dveh otrok v paru, ki se morata sporazumeti, kaj sta želela predstaviti v prvem delu naloge.

Graf 13: Kompetence, ki jih razvija dvanajsta naloga

Navodila za izvajanje naloge

Otroci delajo v parih. Vsakemu otroku pripravimo prilogo 16 ali prilogo 17, ki ju nalepimo na belo ali črno podlago, pri čemer prvi otrok dobi polovico nalepljeno na bel, drugi pa na črn papir. Otroka po svojih željah dopolnita drugo polovico.

Ko končata, primerjata svoja izdelka. Z vprašanji ju vodimo skozi pripovedovanje o njihovih izdelkih:

- *Kakšne barve si uporabil? Kako to, da si uporabil te barve?*

Nato otrokom pokažemo celoten kip. Pripravljene imamo kartončke, na katerih so prikazana različna čustva (kartončkov za eno čustvo je več). Vsak otrok vzame en kartonček, ki predstavlja njegovo doživljanje kipa (ali se sam tako počuti, ali pa se mu zdi, da kip prikazuje to čustvo). Otrok svoje doživljanje prikaže samo z mimiko, ostali pa poskusijo ugotoviti, katero čustvo prikazuje. Otrokom povemo, da morajo čustvo predstaviti drugače, kot ostali (ne smejo ponavljati za drugimi). Otroci svojo izbiro kartončka na koncu tudi pojasnijo.

France Gorše, Sedeča deklica, 1938, Umetnostna galerija Maribor
Avtor fotografije umetnine: Damjan Švarc

SE POČUTIM TAKO, KOT POKAŽEM?

Miha Maleš, *Žalostna deklica*, 1928

 vsaj 1 otrok	 <ul style="list-style-type: none"> • priloga 19 • priloga 20 (ali prilogi 21, 22) • slikarski material
 10—15 minut	

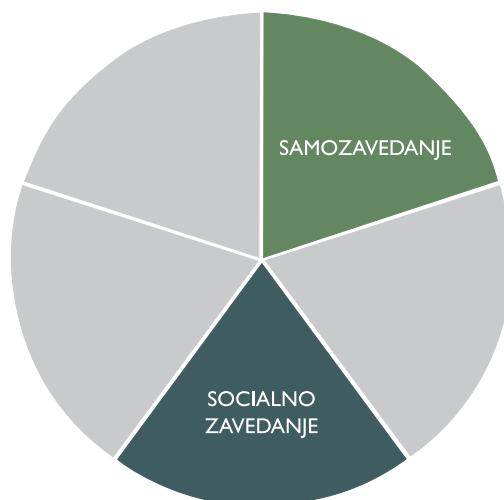
Kratek opis umetnine

Umetniško delo *Žalostna deklica* je linorez. Linije so mehke, valovite, kar grafiki daje vtis otožnosti, zamišljenosti. Deklica deluje zasanjana, gleda v zrak in se ne zmeni za dogajanje okoli sebe. Njene oči so izbuljene, kot da bi dalj časa jokala, obraz pa si podpira z roko.

Umetnik sodi med pionirje slovenske grafike, bil je mojster barvne monotipije. Po študiju v Pragi, si je leta 1930 ustvaril umetniški salon v Ljubljani. Delo je nastalo leta 1928, iz česar lahko sklepamo, da je nastalo med bivanjem v Pragi (SloArt, b. d.).

Kompetence, ki jih naloga razvija

- Naloga krepi **samozavedanje**, in sicer prepoznavanje čustev in razumevanje njihovega vpliva na vedenje, predvsem v delih naloge, kjer se otroci osredotočajo sami nase in na svoja doživljanja. Prav tako ima aktivnost potencial za krepitev **socialnega zavedanja**, kamor vključujemo zavzemanje perspektive drugega, in sicer v delih naloge, kjer se otroci skušajo poistovetiti z deklico na sliki.

Graf 14: Kompetence, ki jih razvija trinajsta naloga

Navodila za izvajanje naloge

Otrokom pokažemo grafiko (priloga 19), a jim naslova le-te ne povemo.

Pri pogovoru se najprej osredotočimo na motiv.

- *Kaj vidimo na umetnini? Ali je umetnik uporabil barve ali črte? Kakšne barve so črte? Bele črte na črnem ozadju.*

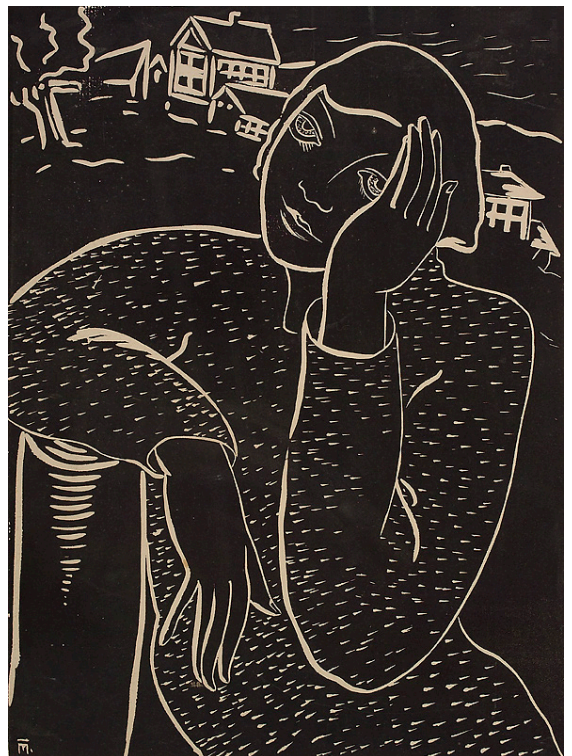
Nato se osredotočimo na počutje deklice na umetnini.

- *Kako se deklica počuti? Po čem to sklepate?*

Otrokom damo prilogo 20, ki izgleda kot pobarvanka, in jih povabimo, da po svojih trenutnih občutkih dopolnijo risbo.

- Kot alternativo lahko otrokom ponudimo prilogo 21, ki vsebuje dve manjši grafiki, formata A5, in jih povabimo k temu, da eno izmed njiju dopolnijo z barvami, ki jih razveseljujejo, drugo pa z barvami, na katere pomislijo, ko so neprijetno razpoloženi (npr. žalost, jeza).
- Otrokom lahko ponudimo tudi prilogo 22, na kateri ni upodobljenih obraznih izrazov. Naloga otrok je, da le-te dopolnijo v skladu s tem, kako se v danem trenutku počuti deklica.
- Otrokom lahko ponudimo prilogo 20 in jih povabimo, da na njej pobarvajo samo deklico (če imamo manj časa) ali grafiko (če imamo več časa), v skladu s tem, kako se po njihovem mnenju počuti deklica na umetnini.

Po končanem delu otroke povprašamo, čemu so izbrali barve, s katerimi so dopolnili risbo. Spodbujamo jih, da svojo izbiro utemeljijo s tem, kako se v danem trenutku počutijo. Njihove občutke in čustva tudi osmislimo in jim skušamo razložiti, da so občutki, ki jih v danih situacijah doživljamo, nam lastni in upravičeni, v primeru neprijetnih in močnih čustev je le-te potrebno konstruktivno izraziti. Otroke povabimo tudi k pogovarjanju o neverbalni komunikaciji, in sicer jim zastavimo vprašanja o drži deklice (morda lahko mentor določeno čustvo gibalno pokaže in morajo otroci ugotoviti, katero čustvo je prikazano); opozorimo jih tudi na neskladnost verbalne in neverbalne komunikacije.

Miha Maleš, Žalostna deklica, 1928, Umetnostna galerija Maribor
Avtor fotografije umetnine: Damjan Švarc

KAKO TI LAHKO POMAGAM?

Slavko Tihec, Deček z bremenom, 1957

 vsaj 2 otroka	 <ul style="list-style-type: none"> • priloga 23 • papir • risala
 20—25 minut	

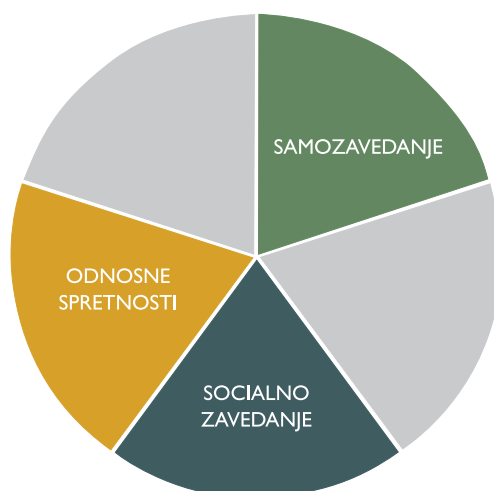
Kratek opis umetnine

Likovno delo *Deček z bremenom* je kip iz bronu. Vidimo torej dečka s precej suhimi udi, ki nad glavo drži podolgovat predmet. Pri nošenju si pomaga z glavo, kar še dodatno nakazuje težo predmeta.

Umetnik Slavko Tihec kipari v različnih materialih kot so les, beton, kamen, umetne plastične snovi, različne kovine. Med njegova bolj znana dela spadajo spomeniki NOB v Mariboru, Pohorskemu bataljonu na Pohorju, Železničarjem pred železniško postajo, Krogla v parku ter drugi (Ujčič in Vetrlih, 2013).

Kompetence, ki jih naloga razvija

- V prvem delu naloge krepimo **samozavedanje**, ko otroci poročajo o svojem počutju in ko prepoznajo, kaj jim povzroča težave. Kasneje se otroci postavijo tudi v perspektivo dečka na fotografiji kipa, s čimer posredno krepimo tudi **socialno zavedanje**.
- Drugi del naloge krepi **odnosne spretnosti**, saj morajo otroci med seboj komunicirati in delati v timu, da spoznajo, da medsebojno sodelovanje vodi k učinkovitejšemu reševanju težav.

Graf 15: Kompetence, ki jih razvija štirinajsta naloga

Navodila za izvajanje naloge

Otrokom pokažemo prilogo 23 in jih vprašamo, kaj na njej vidijo. *Predvidevamo, da bodo izpostavili dečka, ki nekaj drži v roki.* Nadaljujemo z vprašanji o tem, kaj drži v roki in ali se jim predmet zdi težek.

- *Kako se vam zdi drža dečka? Se vam zdi naporna?*

Otrokom podamo navodilo, da se postavijo v enako pozo in jo poskusijo zadržati. Po dvajsetih sekundah jim v roke damo zvezek, učbenik ali kaj podobnega.

Otroke vprašamo, kako so se počutili, ko so morali držati enako pozo in kako kasneje, ko so v rokah morali držati še predmet. Otrokom povemo, da se likovno delo imenuje Deček z bremenom, nato jih vprašamo: »*Kaj pa sploh je breme?*« in jim razložimo, da je to težek predmet, ki se navadno nosi na ramenih, lahko pa predstavlja težavo ali skrb. Nadaljujemo s pogovorom tako, da otroke vprašamo:

- *Vam je predmet predstavljal breme tako kot dečku na fotografiji kipa? Ste se morda ob izvajanju aktivnosti počutili utesnjeno ali obremenjeno?*

Vsakemu otroku damo prazen list, na katerega nariše, kaj mu predstavlja težavo ali skrb.

- *Otokom pustimo nekaj časa za razmislek. V kolikor se nam zdi, da potrebujejo dodatno spodbudo, jih vprašamo: Ali vam igra s prijatelji ali gledanje risank predstavlja težavo? Kaj pa pisanje domače naloge ali to, da je prijatelj nesramen do vas? Uporabimo lahko tudi druga podobna vprašanja.*

Slavko Tihec, Deček z bremenom, 1957, Umetnostna galerija Maribor
Avtor fotografije umetnine: Damjan Švarc

Z otroki se pogovorimo o tem, kaj so narisali. Vprašamo jih, kaj nam lahko pomaga pri tem, da se počutimo bolje in pozabimo na težave ali jih omilimo?

Otroke prosimo, da ponovijo začetno aktivnost (posnemanje poze dečka z dodanim bremenom), vendar tokrat isto breme dvignejo v paru. Po končani aktivnosti jih vprašamo, ali jim je bilo tokrat lažje, in kaj mislijo, da je razlog za to.

Povzamemo, da lahko v primeru težav (ko nam te predstavljajo breme in se zaradi njih počutimo utesnjeno) prosimo za pomoč prijatelja, sošolca, družino, učitelja ali znanca. Kot smo ugotovili v prejšnji aktivnosti nam lahko le-ti pomagajo olajšati breme in se spopasti s težavo.

KAJ NAMA JE SKUPNO?

Ivan Kos, Deklica z oranžo, 1927
Elsa Oeltjen Kasimir, Avtoportret, 1922

 vsaj 2 otroka parno število otrok	 <ul style="list-style-type: none"> • priloga 24 • priloga 25 • priloga 26 • papir • risala
 20—25 minut	

Kratek opis umetnine

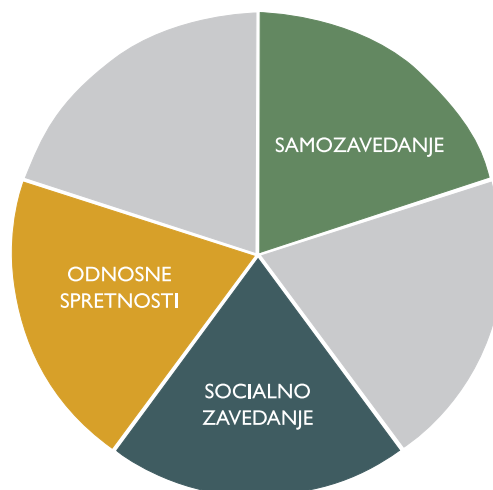
Umetniško delo Avtoportret predstavlja umetnico v trenutku, ko je najbrž postavila šopek rož v vazo. S frontalnim pogledom deluje, kot da želi vzpostaviti neposreden stik z gledalcem in bi ga želela pritegniti s svojo življenjsko zgodbo. Cvetlice na sliki so bele lilije, s katerimi je želela doseči učinek umirjenosti in nežnosti. Sicer pa bela lilija simbolizira ženskost, čistost in nedolžnost.

Elsa Oeltjen Kasimir je ena redkih ženskih umetnic, ki so se v začetku 20. stoletja formalno šolale na področju umetnosti. Njena dela zaznamuje slog ekspresionizma, k ustvarjalnosti pa jo je gnalo čustveno razburkano življenje. Poleg tihožitij, vedut in pokrajin daje velik pomen portretom in avtoportretom (Gačnik, 2018).

Delo Deklica z oranžo predstavlja eno izmed najbolj prepoznavnih umetniških del iz zbirke UGM. Na njej je upodobljena deklica, katere identiteta je bila dolgo neznana, vendar so s časom ugotovili, da gre trinajstletno deklico, ki je bila naključno izbrana zaradi svojih obraznih potez. Oblečena je v temno oblačilo, saj naj bi ji v tistem času umrla mama. Ozadje v temnih odtenkih prostora ne definira, zato izstopajo samo dekličin obraz, klobuk in oranža. Njene poudarjene ustnice, izrazit nos, magneten pogled in rdeči klobuk predstavljajo temeljne značilnosti portretov tistega obdobja. Oranža bi lahko v duhu tistega obdobja predstavljala plodnost, znamenje lepote, ali pa je zgolj barvni fokus, ki pritegne oko (STA, 2020). Naslikana je v obdobju prehoda ekspresionizma v novo stvarnost, kar se v Kosovih delih izraža s pretehtano kompozicijo, poudarjenim volumnom, razmeroma skromno izbiro barv in željo po poglobitvi v psiho portretiranca (SloArt, b. d.).

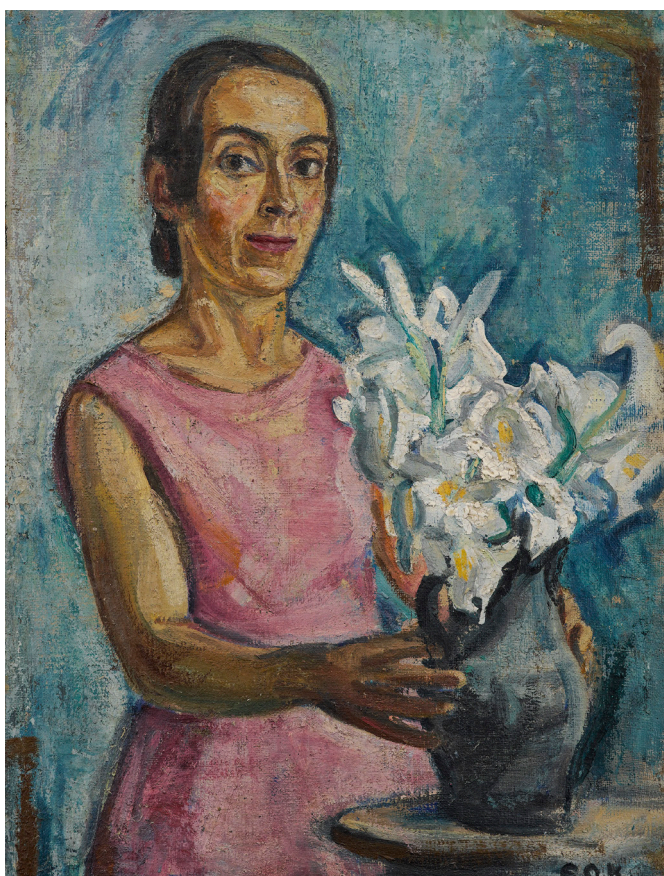
Kompetence, ki jih naloga razvija

- Aktivnost prvenstveno razvija in krepi **socialno zavedanje**, in sicer sprejemanje in pozitivno vrednotenje raznolikosti ter spoštovanje drugih. To pa lahko dosežemo s pomočjo **samozavedanja** otrok, ko se poskušajo poglobiti v svoje preference in aktivnosti, ki jih imajo radi. Pomemben element aktivnosti so tudi **odnosne spretnosti**, saj otroci s pomočjo ustrezne komunikacije skušajo vzpostaviti odnose in s timskim delom spoznati drug drugega.

Graf 16: Kompetence, ki jih razvija petnajsta naloga

Navodila za izvajanje naloge

Elsa Oeltjen Kasimir, Avtoportret, 1922, Umetnostna galerija Maribor

Avtor fotografije umetnine: Damjan Švarc

Otrokom pokažemo sliko Avtoportret in jih povabimo, da opišejo, kaj vidijo na sliki. Mentor pri tem ideje zapisuje na polovico table ali lista. Nato otrokom pokažemo še drugo sliko Deklica z oranžo, kjer se aktivnost ponovi – otroci ponovno opišejo, kaj vidijo, mentor pa ideje zapiše na drugo polovico table ali lista. *Umetniško delo Deklica z oranžo je eno izmed bolj znanih del v lasti Umetnostne galerije Maribor, zato je tu smiselno delo dodatno predstaviti otrokom.*

Otrokom ponovno pokažemo sliki, tokrat obe hkrati, oni pa naj povedo, kaj je oseba na slikah skupno, pri čemer si pomagajo s prej navedenimi idejami, ki so zapisane na tabli ali listu. *Pričakujemo, da bodo otroci izpostavili, da gre za ženski, ki držita nekaj v roki in imata pogled usmerjen proti nam.* Naknadno otroke povabimo še, da povedo, katere razlike opazijo ob primerjavi slik.

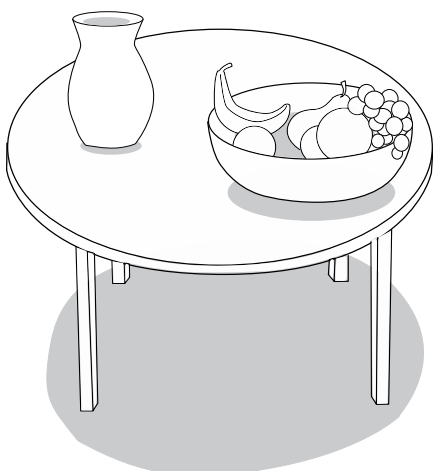
Vsakemu otroku damo prazen list papirja, na katerega napiše ali nariše, kaj ima rad, kaj rad počne ipd. *Otrok ne omejimo, podamo jim zgolj predloge.*

Ivan Kos, Deklica z oranžo, 1927, Umetnostna galerija Maribor
Avtor fotografije umetnine: Damjan Švarc

Otroke naključno razdelimo v pare in vsakemu paru damo priložo. Če mentor želi, lahko otroke razdeli v pare tako, da po dva lista označi z istim znakom. Otroke povabimo, da se v parih pogovorijo o tem, kaj so napisali ali narisali, nato pa ideje skupaj razporedijo v diagram, ki jim ga prej pojasnimo (otroci v parih na sredino zapišejo stvari, ki so jim skupne, na vsako stran pa stvari, ki so značilne za vsakega posameznika). Dopuščamo možnost, da otroci v diagram dodajo tudi ideje, ki se jih spomnijo tekom pogovora in jih prej niso napisali ali narisali.

Nalogo zaključimo s povzetkom, da smo ljudje med seboj različni, a imamo kljub temu nekaj skupnih stvari. Poudarimo tudi, da je že ena skupna točka dovolj, da z drugimi navežemo stik. Kljub temu da imamo ljudje različne nazore, interese, videz, izkušnje, moramo sebe in druge sprejemati takšne kot s(m)o, da se v skupnosti dobro razumemo; temelj vsega je sprejemanje različnosti.

BI ZAPLESAL Z MANO?

France Gorše, Balet, 1937

 3 ali 6 otrok	 <ul style="list-style-type: none"> • priloga 27 • žoga
 približno 15 minut	

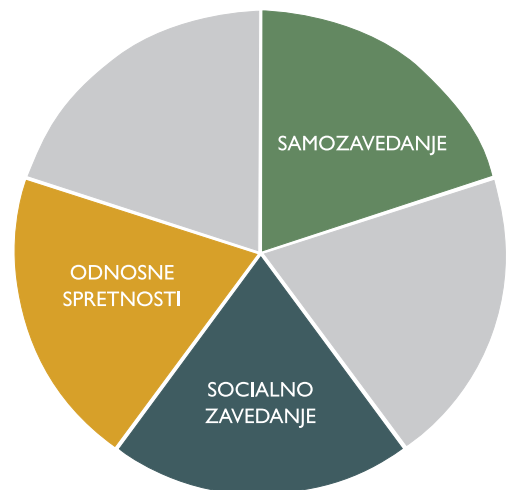
Kratek opis umetnine

Umetniško delo je kip narejen iz bronu. Umetnik je baletnika ujel v plesnem koraku in tako združil gledališko dejavnost v svoje umetniško ustvarjanje. Moški drži žensko, le-ta pa ima iztegnjene roke in je ujeta z dvignjeno nogo, kot da je zastala med plesnim korakom.

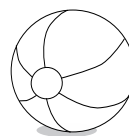
Delo Balet je nastalo, ko je umetnik živel v Ljubljani. Umetnikovo najbolj plodno obdobje je bilo ravno ljubljansko obdobje (SPD Kočna, 2019).

Kompetence, ki jih naloga razvija

- Skozi celotno aktivnost krepimo predvsem zavzemanje perspektive drugega in empatijo, saj morajo otroci razumeti, kako se počuti druga oseba, če želijo oblikovati kip, ki prikazuje njeno razpoloženje. S tem razvijamo **socialno zavedanje**.
- V enaki meri z aktivnostmi razvijamo in hkrati krepimo tudi **odnosne spretnosti**, saj morajo otroci med seboj komunicirati in sodelovati, če želijo oblikovati kip in s tem hkrati izgrajujejo tudi svoje medsebojne odnose.
- V zadnjem delu naloge morajo otroci znati prepoznati svoja občutja in jih deliti z drugimi. S tem krepijo **samozavedanje**.

Graf 17: Kompetence, ki jih razvija šestnajsta naloga

Navodila za izvajanje naloge

Otrokom najprej pokažemo prilogo 27 in jih povabimo, da se postavijo v položaj, v katerega sta postavljeni osebi.

Nato uprizorijo postavitve figur kipa tako, da iz mirovanja izvedejo neko gibanje (se zavrtijo okoli svoje osi, naredijo poskok ...). Otroke vprašamo, kaj so predstavili in kako je izvedeno gibanje povezano s tem kipom. Tako jih pripeljemo do naslova te umetnine – Balet.

Otrokom povemo, da je koreograf tisti, ki baletnike uči gibe, in jih seznanimo s tem, da bodo sedaj tudi oni v podobni vlogi, ker bodo postali neke vrste koreografi oz. kiparji. Razdeliti se morajo v trojice, pri čemer je eden kipar, druga dva sta kip, ki ju mora kipar oblikovati in ustvarjati (za vsak primer kipa otroci vloge zamenjajo). Oba kipa naj se čim bolj prepustita navodilom kiparja. Pri tem slednji ne sme uporabljati nobenih drugih pripomočkov.

Kiparju podamo več navodil, kakšen kip mora ustvariti.

- Otroku povemo: prvega otroka postavi v položaj, ki izkazuje žalost. Kaj meniš, da bo naredil drugi otrok? Tudi njega postavi v kip.
- Žogo primemo v roko in jo dvignemo tako visoko, da je otrok ne more doseči. Kiparju podamo navodilo: s pomočjo obeh otrok v tvoji skupini sestavi kip, ki prikazuje, kako bosta otroka skupaj prišla do žoge.
- Otroku podamo navodilo: postavi druga dva otroka v kip tako, da bosta prikazovala, kako se ti trenutno počutiš.

Po ustvarjanju kipov se z otroki pogovorimo o tem, na kakšen način so sestavili kipe in kako so se v posamezni vlogi počutili. Otroci povedo, katera vloga jim je bila ljubša: kipar ali kip.

France Gorše, Balet, 1937, Umetnostna galerija Maribor
Avtor fotografije umetnine: Damjan Švarc

PRIDEŠ NA ČAJ?

Ivan Žabota, Družba pri čaju, 1902

 3—4 otroci	 <ul style="list-style-type: none"> • priloga 18 • priloga 28
 približno 15 minut	

Kratek opis umetnine

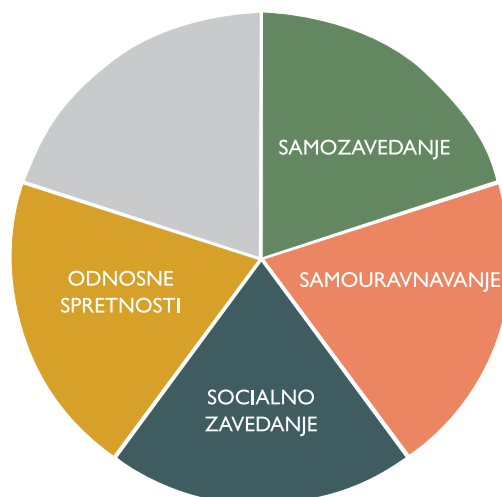
Na sliki so uporabljene temne barve, z izjemo omizja, kjer luč osvetljuje osebe. Osebe predstavljajo bistvo dela, ozadje je neizrazito. Upodobljena je skupina ljudi na čajanki, v pogovoru. Njihovi pogledi so usmerjeni drug v drugega, kot da se pogovarjajo.

V času nastanka slike je umetnik študiral na Dunajski akademiji, kjer se je posvečal figuraliki, predvsem ateljejskem realizmu. Vendar je prikazano delo bližje intimizmu (Klemenc, 2013).

Kompetence, ki jih naloga razvija

Aktivnost povezuje štiri kompetence modela socialno-emocionalnih spretnosti, natančneje **socialno zavedanje**, **odnosne spretnosti** (komunikacijske kompetence, socialna vključenost, vzpostavljanje odnosov), **samozaznavanje** in **samouravnavanje**.

- **Socialno zavedanje** spodbujamo s prvim in četrtem korakom te aktivnosti, saj morajo otroci najprej zavzeti perspektivo likov, nato pa še drugih bližnjih oseb. Prav tako s tema aktivnostma krepimo **samozavedanje**, saj morajo otroci pred predstavitvijo doživljanja likovnega dela čustvo sprva zaznati in ga nato tudi ubesediti.
- Z uprizoritvijo čajanke in medsebojnim pogovorom o današnjem dnevu otroci med seboj komunicirajo in izgrajujejo odnos, kar krepi **odnosne spretnosti**.
- V drugem delu naloge, ko otroci zaigrajo čustva, posredno krepimo **samouravnavanje**, pri čemer lahko otroke podpremo, da nekonstruktivne načine spoprijemanja s čustvi po majhnih korakih spreminjajo v konstruktivne in slednje okrepimo.

Graf 18: Kompetence, ki jih razvija sedemnajsta naloga

Navodila za izvajanje naloge

Otrokom pokažemo sliko in jih povabimo, da predstavijo svoje doživljanje le-te.

- *Kdo je na sliki? Kako se te osebe počutijo? Kje se nahajajo?*

Z otroki se posebej pogovorimo o tem, kaj počnejo ljudje na sliki. Verjetno bodo že sami opazili, da se družijo in pogovarjajo. Vprašamo jih, kaj mislijo, o čem se pogovarjajo, pri čemer ima lahko vsak otrok svojo razlago.

Otroke povabimo, da uprizorijo čajanko. V prostoru naj poiščejo pripomočke, ki bi jih uporabili. Otroci si naj predstavljajo, da se s prijatelji pogovarjajo o današnjem dnevu, ob tem pa izžrebajo listek s čustvom (priloga 18), ki ga nato poskušajo zaigrati (npr. veselje, žalost, jeza, strah, sram, presenečenje, gnus).

Po končani čajanki se pogovorimo, kako so otroci uprizorili izbrano čustvo in kako to čustvo izražajo drugi.

- *Kako veš, kdaj je tvoja mama žalostna? Kdaj je žalosten tvoj prijatelj?*

Ivan Žabota, Družba pri čaju, 1902, umetnostna galerija Maribor
Avtor fotografije umetnine: Damjan Švarc

KAKŠEN JE BIL TVOJ DAN?

Janez Šibila, Družina za okroglo mizo, 1959

 vsaj 4 otroci	 <ul style="list-style-type: none"> • priloga 29 • papir • risala
 20—25 minut	

Kratek opis umetnine

Umetniško delo je olje na platnu, prikazuje družino, ki sključeno sedi za mizo.

Umetnik Janez Šibila, je delo naslikal v času, ko si je ustvarjal družino, zato motiv ni nenavaden. Na sliki je prisotna tudi mačka, simbol zaščite, ki v tem primeru družino ščiti pred bolečino (Petrovič, 2018).

Kompetence, ki jih naloga razvija

Naloga približno enako močno krepi tri kompetence modela socialno-emocionalnih spretnosti, in sicer **socialno zavedanje**, **odnosne spretnosti** (komunikacijske kompetence, socialna vključenost, vzpostavljanje odnosov, timsko delo) in **samouravnavanje** (v vidiku, kjer mora otrok predstaviti enega izmed likov).

Graf 19: Kompetence, ki jih razvija osemnajsta naloga

- Pri **socialnem zavedanju** je najbolj izrazito zavzemanje perspektive drugega/drugih, še zlasti takrat, ko morajo otroci kot skupina upodobiti likovno delo. Slednje se krepi tudi pri prepoznavanju počutja v prvem delu naloge oz. pri prvi aktivnosti, v kateri se o delu najprej pogovarjajo.
- Za uspešno izvedbo naloge so potrebne komunikacijske spretnosti, prav tako se morajo otroci povezati v skupino s skupnim ciljem, kar razvija socialno vključenost, vzpostavljanje odnosov in timsko delo; vse skupaj razvija **odnosne spretnosti**.

- Mentor lahko z opazovanjem manjših skupin zasledi trenja v razredu, kar mu daje dodatno iztočnico za krepitev **samouravnvanja otrok** (npr. ob prepiru, kdo bo pri drugi nalogi prevzel katero vlogo, mentor poskuša na konstruktiven način spodbuditi, da se otroci sami dogovorijo, kdo bo odgovoren za kateri lik; enako velja pri dodatni nalogi – otroci se sami dogovorijo, katero sličico v stripu bo kdo narisal).
- Pri prvi nalogi, ko morajo otroci poimenovati čustva, se posredno krepi tudi **samozavedanje**, in sicer prepoznavanje čustev.
- V primeru, da aktivnost izvedemo v celoti, vključno z dvema dodatnima nalogama, dejavnost še dodatno krepi že naštetih socialno-emocionalnih spretnosti.

Navodila za izvajanje naloge

Otroke razdelimo v skupine po štiri in jim pokažemo sliko. Otroci naj o njej povedo čim več.

- *Kdo so osebe na sliki? Kaj počnejo?
Kje so? Kakšni so njihovi obrazi?
Kako se počutijo?*

Otroci si razdelijo vloge, ki so predstavljene na sliki. Vsak otrok v skupini naj se vživi v en lik. Lik naj čim bolj predstavi (npr. oponaša obrazno mimiko, telesno držo itd.).

Otroci z vlogami uprizorijo, kaj se dogaja na sliki. Lahko podamo nekaj namigov: sedijo pri zajtrku, kosilu, se pogovarjajo o tem, kako so preživeli dan v službi, šoli, doma itd.

Janez Šibila, Družina za okroglo mizo, 1959, Umetnostna galerija Maribor
Avtor fotografije umetnine: Damjan Švarc

Dodatne možnosti

Če so otroci na začetku ugotovili, da je družina žalostna, mogoče potrta, ali pa so med sabo sprti, jih vprašamo, s čim bi lahko njihovo vzdušje spremenili. Vsak otrok na svoj list nariše strip, ki prikazuje, o čem bi se družina pogovarjala, da bi bila bolj vesela.

Z otroki se pogovorimo o stripih, ki so jih narisali.

KAJ ME RAZVESELI ALI RAZŽALOSTI?

Ante Trstenjak, Lužičanka 14, 1961

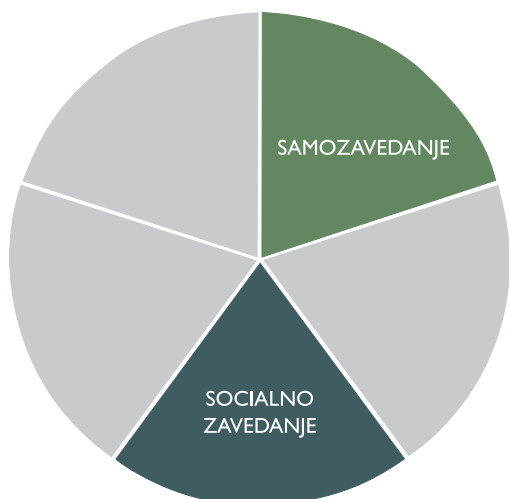
 vsaj 2 otroka	 <ul style="list-style-type: none"> • priloga 30 • priloga 31 • risala
 20—25 minut	

Kratek opis umetnine

Umetniško delo je narejeno v grafični tehniki barvne monotipije. Grafika prikazuje prebivalko Lužic, ki je oblečena v pretežno belo narodno nošo in izstopa iz temnega nedefiniranega ozadja. Lužiški Srbi so manjšina, danes ena izmed najbolj poznanih zahodnoslovanskih etničnih skupin.

Ante Trstenjak je akademski slikar in grafik, ki je slikal pejzaže, portrete, folklorne motive in tihožitja. Na njegovo umetniško ustvarjanje sta vplivala ekspresionizem in nova stvarnost, kar je razvidno iz polnosti in oblosti teles ter iz rjavkastih barvnih tonov (SloArt, b. d.).

Kompetence, ki jih naloga razvija

Graf 20: Kompetence, ki jih razvija devetnajsta naloga

- V prvem delu naloge morajo otroci zavzeti perspektivo upodobljene ženske, razmišljati o njenem počutju in kaj vpliva nanj. S tem razvijajo **socialno zavedanje**.
- V drugem delu naloge morajo otroci znati prepoznati in pojmovati svoja čustva ter razumeti vpliv čustev na lastno vedenje in počutje. Na ta način krepijo **samozavedanje**.

Navodila za izvajanje naloge

Otrokom pokažemo grafiko. Vprašamo jih, kaj vidijo na njej. Pogovorimo se o čustvih ženske na sliki (ali je žalostna, vesela, jezna itd.), o njenem izgledu, telesni drži in mimiki obraza. Vprašamo jih, kaj bi lahko bil razlog za njeno počutje.

Z otroki se pogovorimo o razlogih za njihova čustva.

- *Kdaj ste veseli? Kaj takrat počnete? Kako se počutite, ko se skregate z najboljšim prijateljem? Ali ste takrat žalostni?*

Ante Trstenjak, Lužičanka 14, 1961, Umetnostna galerija Maribor

Avtor fotografije umetnine: Damjan Švarc

Vsakemu otroku damo list papirja na katerem je izrezana podoba upodobljene ženske in jim podamo navodila, naj zraven dorišejo tisto, kar po njihovem mnenju vpliva na počutja ženske.

Po končanem delu vsak otrok pove, kaj je narisal.

- *Ali ste narisali tudi druge osebe, predmete, živali ipd.? Kaj ženska na grafiki počne in kje se nahaja?*

Razstavni prostor (tabla, miza, tla ipd.) razdelimo na dva dela, pri čemer en del predstavlja prijetna, drugi pa neprijetna čustva. Otroci razvrstijo svoja likovna dela glede na to, kakšna čustva ženska doživlja.

Na koncu dejavnosti se z otroki pogovorimo o tem, da lahko na naša čustva vplivajo različni dejavniki. Pri tem izpostavimo, da lahko nam lahko zavedanje, kaj vpliva na naše počutje, pomaga pri uravnavanju počutja.

- *Na primer: Zelo rad igram nogomet, saj me leta zmeraj spravi v dobro voljo. Danes sem se skregal s prijateljem, zaradi česar se nisem počutil dobro. Odšel sem igrat nogomet, se sprostil in spor s prijateljem me ni več tako skrbel/žalostil/jezil.*

SE TUDI TI TAKO IGRAŠ?

Andrej Brumen Čop, Igra, 1999

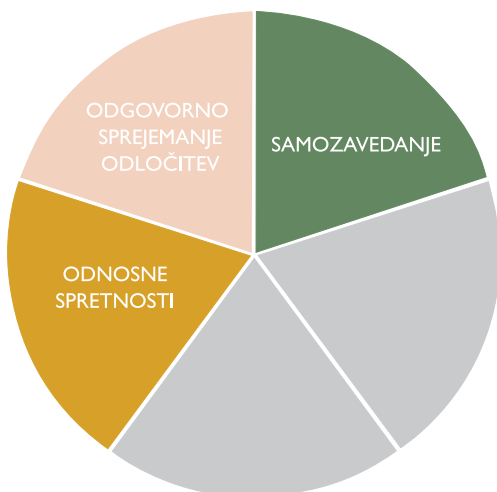
 6 otrok	 <ul style="list-style-type: none"> • priloga 32 • volna
 15—20 minut	

Kratek opis umetnine

Na sliki prevladuje zeleno ozadje, na katerega so postavljene gole figure v rahlo kontrastnih odtenkih, med seboj pa so povezane z rdečo vrvico. Poleg oseb lahko vidimo tudi nekatera orodja, kot so grablje in sekira, pa tudi pištolo in lobanjo. Ti predmeti nakazujejo, kako se je igra sprevrgla v vojno.

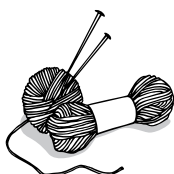
Andrej Brumen-Čop v svojih delih pogosto upodablja like, ki so zabrisani in zamegljeni. Prav zaradi te subtilnosti imajo njegova dela estetski vtis, pa čeprav je prizor brutalen (Bašin, b. d.).

Kompetence, ki jih naloga razvija

Graf 21: Kompetence, ki jih razvija dvajseta naloga

- Primarno naloga krepi **odnosne spretnosti**, saj otroci ves čas medsebojno komunicirajo, pri nalogi, kjer morajo izdelati načrt, da bodo razpletli volno, pa je razvidno tudi timsko delo.
- Naloga prav tako krepi **samozavedanje**, saj se morajo otroci v začetku naloge svojih čustev zavedati, jih znati povezati s situacijo, v kateri so dano čustvo občutili, in se zavedati, da čustva vplivajo na njihovo vedenje.
- Aktivnost, pri kateri si otroci podajajo volno, da jo bodo ponovno odpletli, spodbuja **odgovorno sprejemanje odločitev**, saj morajo otroci izdelati načrt, kako bodo volno razpletli in s tem rešili zastavljen problem.

Navodila za izvajanje naloge

Otrokom ne pokažemo slike, povemo jim le naslov. Glede na to, da je naslov Igra, jih napeljemo na to, da se bodo tudi sami nekaj igrali in jim podamo navodilo, naj se postavijo v krog, pri tem pa naj si vsak izmed njih zamisli eno čustvo, ki ga še ne deli z drugimi.

Nato se prične igra z metanjem volne na sledeči način: otrok, ki začne, na glas izreče čustvo, ki si ga je zamislil in pove, kdaj se je tako počutil. Potem volno vrže sošolcu, ki izrečeno čustvo ponovi, prav tako pa navede, kdaj se je on tako počutil in z ostalimi deli svoje čustvo, ki si ga je v prvi fazi igre zamislil, ter navede situacijo, v kateri je to čustvo občutil. Zatem volno poda naslednjemu sošolcu in igra se nadaljuje, dokler vsi otroci ne pridejo na vrsto. Otroci morajo med podajanjem volne en kos le-te obdržati v roki, da na koncu nastane mreža iz volne.

- *Primer*

Miha: Izbral sem žalost. Žalosten sem, ko mi mama ne dovoli igrati računalnika. Kdaj si pa žalostna ti, Maja?

Maja: Žalostna sem, ko dobim slabo oceno. Izbrala sem veselje. Vesela sem, ko mi oče kupi novo igračo. Kdaj si pa ti vesela, Tina? ...

Po končani igri, ko so otroci še medsebojno prepleteni z volno, jih vprašamo, kako se počutijo. Jim je bila igra všeč? Prav tako jim postavimo vprašanje, katere igre se najraje igrajo, se morda med igro kdaj skregajo in kaj naredijo, ko se razburijo zaradi igre.

Po pogovoru jim rečemo, naj izdelajo načrt, kako bodo volno, ki so jo pri prejšnji nalogi zapletli, sedaj odpletli. V primeru, da otroci ne bodo vedeli, na kakšen način bi nalogo izvedli, jim pomagamo z navodilom, naj si volno podajajo v obratnem vrstnem redu, kot so si jo prej.

Otrokom šele sedaj pokažemo sliko in jim pustimo nekaj časa, da si jo v tišini ogledajo. Otrokom podamo navodilo, naj razmislijo, kaj jih je na sliki. Ob koncu to delijo s sošolci. Če otroci ne opazijo predmetov na sliki, jih usmerimo na to, s čim se liki igrajo.

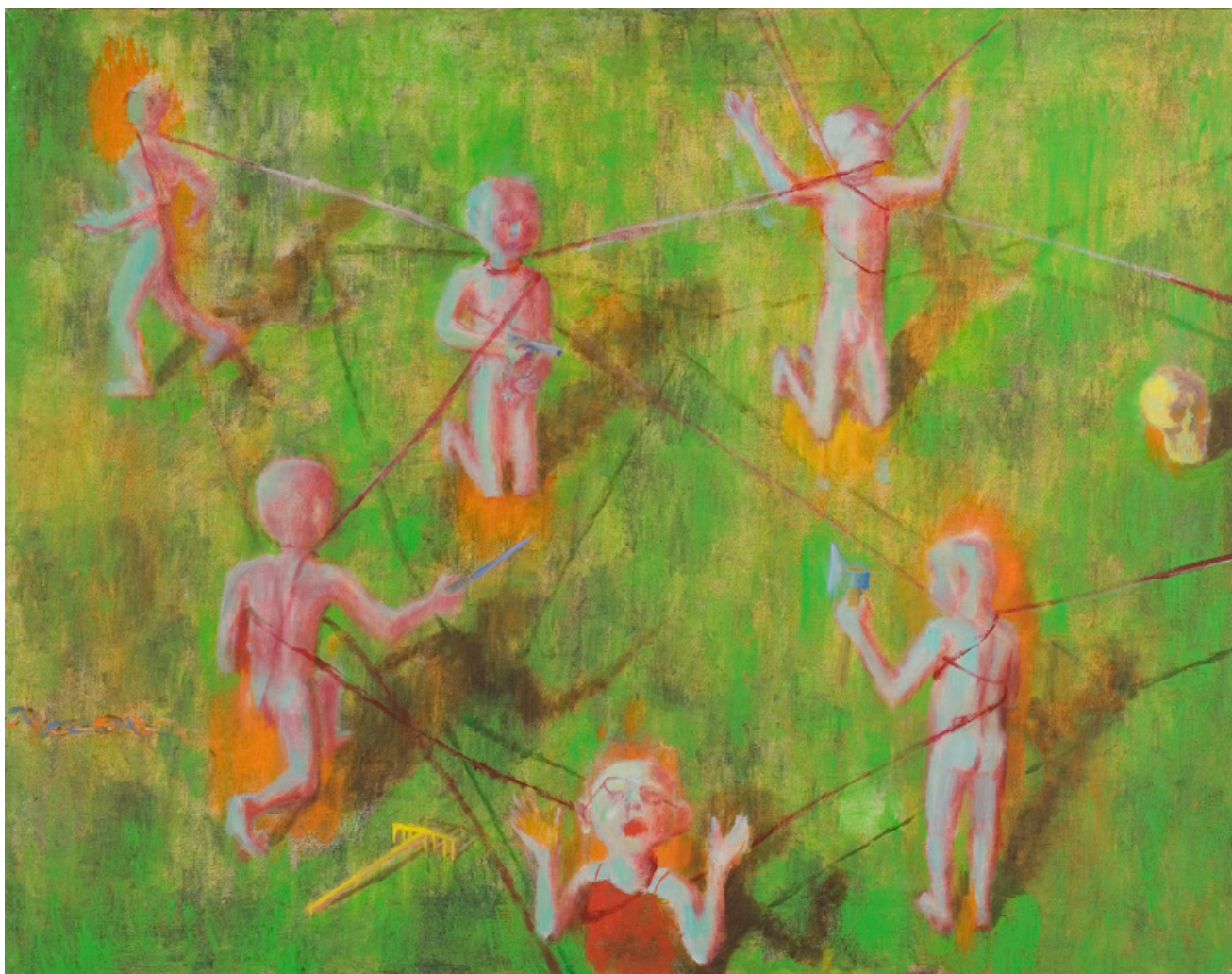
Po pogovoru povzamemo, da gre za igro, ki se je sprevrgla v nasilje. Otroke vprašamo:

- *Kaj je nasilje? Kako smo lahko nasilni? Ali lahko koga prizadenemo tudi drugače kot samo s porivanjem, brcanjem, lasanjem? Ali ste se že kdaj slabo počutili, ker so se prijatelji norčevali iz vas, ali če so vam dajali nesramne vzdevke? Ali ste vi kdaj koga prizadeli? Kaj je bil razlog? Kako ste se ob tem počutili? Ali mislite, da bi nesporazum med prijatelji lahko rešili na drugačen način, da ne bi nikogar prizadeli? Glavni namen pogovora je osebni razmislek otrok o njihovem obnašanju, občutkih. Otrok ni potrebno dodatno nagovarjati k odgovarjanju – tudi če o teh vidikih le razmislijo, ne da bi jih izrazili, je v redu.*

Nato otroke prosimo, da dodatno naštejejo, kaj vse jih na likovnem delu spominja na nasilje (izrazi na obrazu likov, njihova drža, kje poteka vrvica...). Vprašamo jih, kaj mislijo, kako se počutijo liki na sliki. Pozornost usmerimo na lik v ospredju, ki je obrnjen proti nam. Kako mislite, da se počuti? Ali jim je ta igra prijetna? Se vam zdi primerno, da se liki igrajo to igro?

Vprašamo jih tudi, kako se njihova igra razlikuje od tiste, ki jo vidijo na sliki, in ali se jim zdi smiselno, da bi slednjo prilagodili tako, da bi bila čimbolj podobna njihovi.

Glede na celoten pogovor mentor skuša povzeti občutke, ki so jih otroci doživljali ob igranju igre (v prvem delu naloge) in te, s katerimi so opisali like na sliki (v drugem delu naloge). V povezavi s povedanim skušamo zaključiti, da so odnosi bolj prijetni, v kolikor se vsi vključeni počutijo sprejeto in zaželeno. V skupini ali v razredu velikokrat pride do nesporazumov. Naravno je, da vsi otroci niso "najboljši prijatelji", pomembno je medsebojno spoštovanje in komunikacija za dobrobit skupine ali razreda.

Andrej Brumen Čop, Igra, 1999, Umetnostna galerija Maribor
Avtor fotografije umetnine: Damjan Švarc

IZDELAVA LUTKE FERDA

- priloga 33
- filc bele, rumene, zelene in črne barve
- polnilo za lutko (vata, neuporabni kosi blaga, ipd.)
- sukanec
- črn flomaster
- tanjša črna vrv, $\varnothing$ 2 mm
- debelejša črna vrv, $\varnothing$ 5—9 mm
- univerzalno tekoče lepilo
- škarje
- šivanka

Navodila

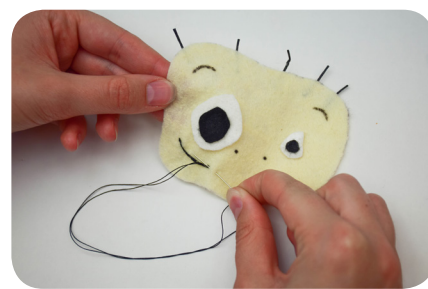
Slika 2: Prenos šablon

Iz priloge 33 izrežemo šablone za sestavne dele lutke. Njihovo obliko z obrisovanjem prenesemo na filc.

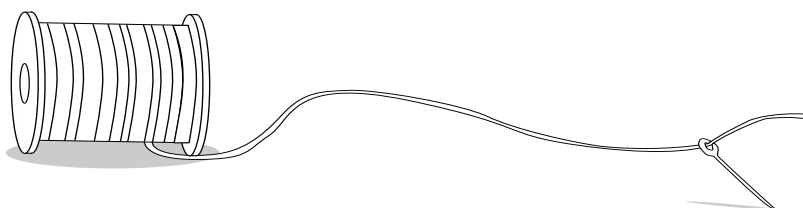
Slika 3: Deli lutke

Obrazne dele izrežemo posamično, glavo, majico in hlače pa izrežemo dvakrat. Odrežemo dva kosa debelejšje vrvice za roke, (6 cm) Vsak kos na eni strani malo razpletemo, da nastanejo prsti. Nato odrežemo še dva kosa debelejšje vrvi za noge (8 cm). Na enem koncu naredimo vozelski vozel, kot pregib noge v gležnju.

Slika 4: Obrat lutke

Na sprednjo stran obraza lutke z univerzalnim lepilom prilepimo oči, izvezemo ali s flomastrom narišemo usta in nosnice. Na notranjo stran sprednje strani lutke prilepimo kratke vrvice za lase (približno 2 cm).

Slika 4: Šivanje glave

Sprednji in zadnji del glave lutke sešijemo s preprostim šivom.

Slika 4: Polnjenje glave

Preden glavo popolnoma zašijemo jo napolnimo s polnilom, da dobi malo volumna in jo dokončno zašijemo.

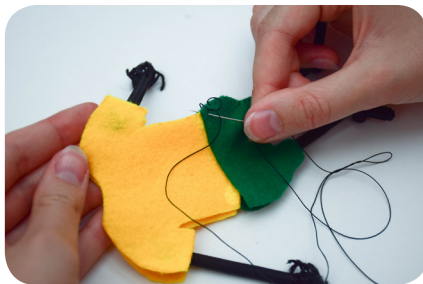
Slika 4: Lepljenje oblek

Sprednja dela majice in hlač z lepilom prilepimo skupaj. Enako storimo z zadnjima deloma.

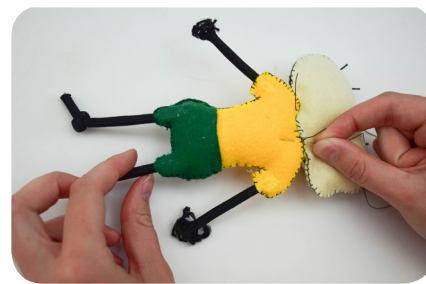
Slika 4: Lepljenje nog in rok

Roke in noge z lepilom prilepimo na notranjo stran sprednje strani majice.

Slika 4: Šivanje oblačil

Sprednji in zadnji del oblačil sešijemo skupaj. Tik pred koncem šivanja vstavimo polnilo in nato zašijemo do konca.

Slika 4: Pritrditev glave

Na koncu s preprostim šivom na telo pritrdimo še glavo.

Slika 4: šivanje

- Bašin, M. (b. d.). *Andrej Brumen Čop. Tisoč žerjavov. Ljubljana: Muzeji in galerije mesta Ljubljane*. Pridobljeno s <https://mgml.si/sl/bezigrajska-galerija-1/razstave/311/andrej-brumen-cop/>.
- Borin, A. (2019). *Zora Plešnar - retrospektiva. Maribor, Umetnostna galerija Maribor*. Pridobljeno s http://www.ugm.si/fileadmin/dokumenti/Razstave/Zora_Plesnar/Zora_Plesnar_info_list_slo_lekt.pdf.
- Bridgeland, J., Bruce, M. in Hariharan, A. (2013). *The Missing Piece: A National Teacher Survey on How Social and Emotional Learning Can Empower Children and Transform Schools. A Report for CASEL*. Civic Enterprises.
- DePaoli, J. L., Atwell, M. N. in Bridgeland, J. (2017). *Ready to Lead: A National Principal Survey on How Social and Emotional Learning Can Prepare Children and Transform Schools. A Report for CASEL*. Civic Enterprises.
- Fekonja, U. in Kavčič, T. (2009). Čustveni razvoj v srednjem in poznem otroštvu V L. Marjanovič Umek in M. Zupančič (ur.) *Razvojna psihologija* (str. 428—439). Ljubljana: Znanstveno raziskovalni inštitut Filozofke fakultete.
- Gačnik, U. (2018). *Avtoportret. Maribor: Klik do slik*. Pridobljeno s <https://museums.eu/collection/object/28101/avtoportret>.
- Globočnik, D., (2013). *Bizovičar Milan (1927—2006). Slovenska biografija. Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Znanstvenoraziskovalni center SAZU*. Pridobljeno s <https://www.slovenska-biografija.si/oseba/sbi1018630/>.
- Grašič, A. (2018). *Lidija Osterc: Vse o Piki. Maribor: Klik do slik*. Pridobljeno s <http://museums.si/sl-si/Domov/Zbirke/Predmet?id=73296>.
- Kalan, M. (2014). *Kalan Jurij. Škofja Loka: Loški muzej*. Pridobljeno s <http://www.gorenjci.si/osebe/kalan-jurij/1175/>.
- Kerbler, S. (2014). *Portreti s ptujskih ulic*. Pridobljeno s http://www.stojankerbler.com/?page_id=54.
- Klemenc, A. (2013). *Žabota, Ivan (1877—okoli 1939). Slovenska biografija. Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Znanstvenoraziskovalni center SAZU*. Pridobljeno s <http://www.slovenska-biografija.si/oseba/sbi889781/#slovenski-biografski-leksikon>
- Koršič, V. (2013). *Gorše, France. Slovenska biografija. Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Znanstvenoraziskovalni center SAZU*. Pridobljeno s <http://www.slovenska-biografija.si/oseba/sbi1010390/#primorski-slovenski-biografski-leksikon>.

Logar, T. (2018). *Blizu svetlobi. Kostanjevica na Krki: Galerija Božidar Jakac*. Pridobljeno s <http://www.petravarl.com/slo/tekst-logar2.html>

Marjanovič Umek, L. (2009). Razvoj razlik med spoloma V L. Marjanovič Umek in M. Zupančič (ur.) *Razvojna psihologija* (str. 495-509). Ljubljana: Znanstveno raziskovalni inštitut Filozofke fakultete.

Marjanovič Umek, L. in Svetina, M. (2009). Spoznavni in govorni razvoj v srednjem in poznem otroštvu V L. Marjanovič Umek in M. Zupančič (ur.) *Razvojna psihologija* (str. 408-427). Ljubljana: Znanstveno raziskovalni inštitut Filozofke fakultete.

Marjanovič Umek, L. in Zupančič, M. (2009). Socialni in moralni razvoj v srednjem in poznem otroštvu V L. Marjanovič Umek in M. Zupančič (ur.) *Razvojna psihologija* (str. 451-467). Ljubljana: Znanstveno raziskovalni inštitut Filozofke fakultete.

Mušinovič, M. (2013). *Batič, Stojan (1925—2015). Slovenska biografija*. Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Znanstvenoraziskovalni center SAZU. Pridobljeno s <http://www.slovenska-biografija.si/oseba/sbi1017250/#novi-slovenski-biografski-leksikon>.

Nemec, B. in Krajnc, M. (2013). *Razvoj in učenje predšolskega otroka: Učbenik za modul Razvoj in učenje predšolskega otroka v programu Predšolska vzgoja*. Ljubljana: Grafenauer založba.

Petrovič, M. (2018). *Šibila Janez. Ptuj: Knjižnica Ivana Potrča*. Pridobljeno s <http://www.spodnjepodravci.si/osebe/%C5%A1ibila-janez/746/>.

Rakovec, A. (2016). *Janez Vidic. Maribor: Likovna umetnost v prostoru mesta Maribor*. Pridobljeno s <http://www.mariborart.si/osebnost/-/article-display/janez-vidic>.

Rakovec, A. (2019). *Čerle, Ivo (1935–). Slovenska biografija*. Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Znanstvenoraziskovalni center SAZU. Pridobljeno s <http://www.slovenska-biografija.si/oseba/sbi1022070/#novi-slovenski-biografski-leksikon>.

Ross, K. M. in Tolan, P. (2018). Social and emotional learning in adolescence: Testing the CASEL model in a normative sample. *The Journal of Early Adolescence*, 38(8), 1170-1199.

Schonert-Reichl, K. A., Kitil, M. J. in Hanson-Peterson, J. (2017). *To Reach the Students, Teach the Teachers: A National Scan of Teacher Preparation and Social & Emotional Learning. A Report Prepared for CASEL*. Collaborative for academic, social, and emotional learning.

Shulman Herz, R. (2010). *Looking at art in the classroom. Art investigations from the Guggenheim Museum*. New York in London: Teachers College, Columbia University.

SloArt (b. d.). *Ivan Kos in njegova mojstrovina- Deklica z oranžo*. Ljubljana: SloArt. Pridobljeno s <https://www.sloart.si/razstava-ivan-kos-in-njegova-mojstrovina-deklica-z-oranzo>.

SloArt (b. d.). *Maleš Miha*. Ljubljana: SloArt. Pridobljeno s <https://www.sloart.si/males-miha>.

SloArt (b. d.). *Trstenjak Ante. Ljubljana: SloArt*. Pridobljeno s <https://www.sloart.si/trstenjak-ante>.

SPD Kočna (2019). *France Gorše*. Pridobljeno s http://klemenb.bplaced.net/01_SPDKOCNA/france-gorse/?fbclid=IwAR34ZfInbB1AKkALO1Zx81ZMzngqJAxy_w2plUDBiePI6mAGIR9AvPhuEY.

STA. (2020). *Razkrita skrivnost Deklice z oranžo Ivana Kosa. Dnevnik*. Pridobljeno s <https://www.dnevnik.si/1042921451/kultura/vizualna-umetnost/razkrita-skrivnost-deklice-z-oranzo-ivana-kosa>.

Tacol, A., Lekić, K., Juričič Konec, N., Sedlar Kobe, N. in Roškar, S. (2019). *Zorenje skozi To sem jaz: razvijanje socialnih in čustvenih veščin ter samopodobe: priročnik za preventivno delo z mladostniki*. Ljubljana: Nacionalni inštitut za javno zdravje.

Ujčič, A. (2013). *Alojzij (191—1942). Slovenska biografija. Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Znanstvenoraziskovalni center SAZU*. Pridobljeno s <http://www.slovenska-biografija.si/oseba/sbi678054/#slovenski-biografski-leksikon>

Ujčič, A., Vetrih, M. (2013). *Tihec Slavko (1928—1993). Slovenska biografija. Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Znanstvenoraziskovalni center SAZU*. Pridobljeno s <https://www.slovenska-biografija.si/oseba/sbi699816/>.

Vake, J. (2017). *Kolbič Gabrijel. Maribor: Mariborska knjižnica*. Pridobljeno s <http://www.xn--tajerci-pqb.si/osebe/kolbi%C4%8D-gabrijel/81/>.

PRILOGE

Priloga 2

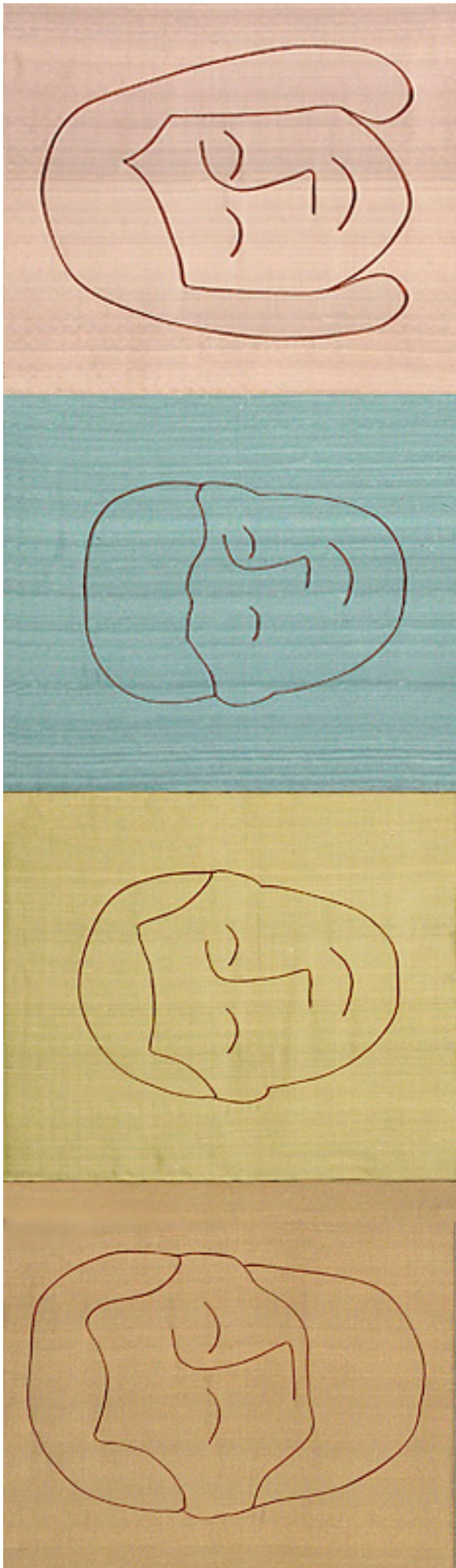
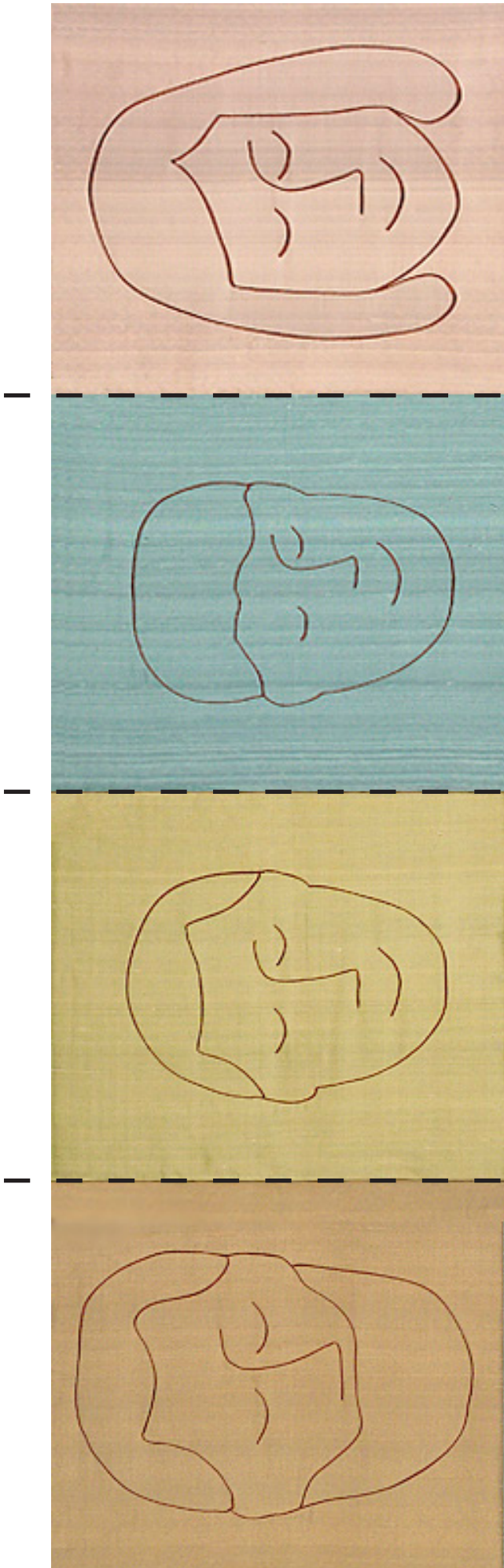
Priloga 3

Priloga 4

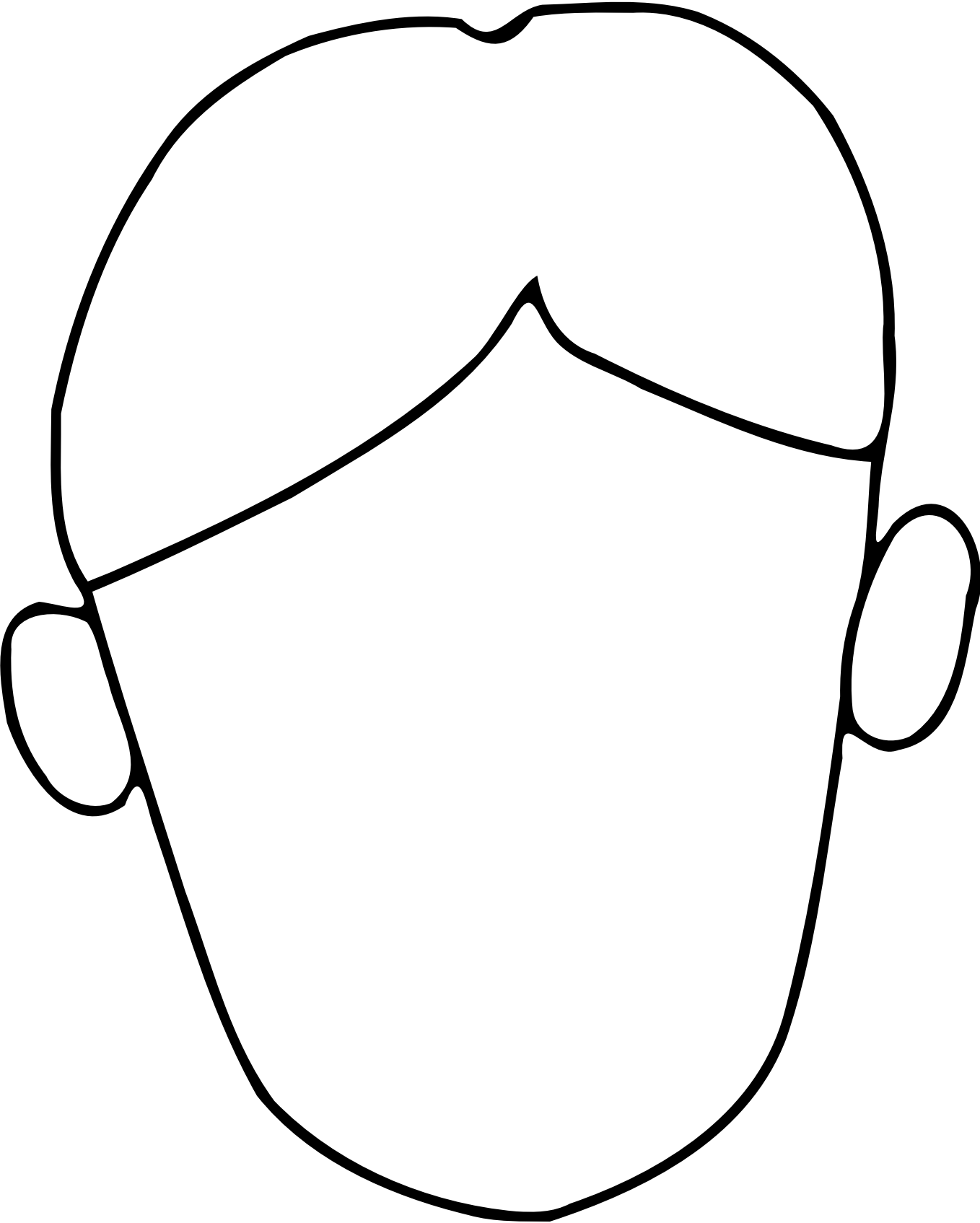

Priloga 5

Priloga 6

Priloga 8

Priloga 10

Priloga 11

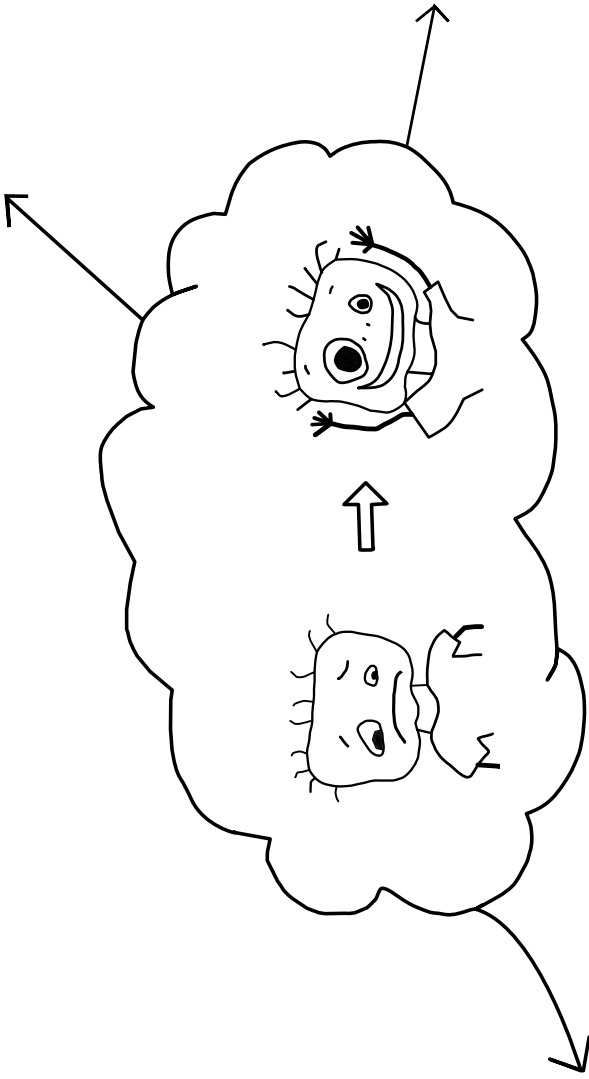

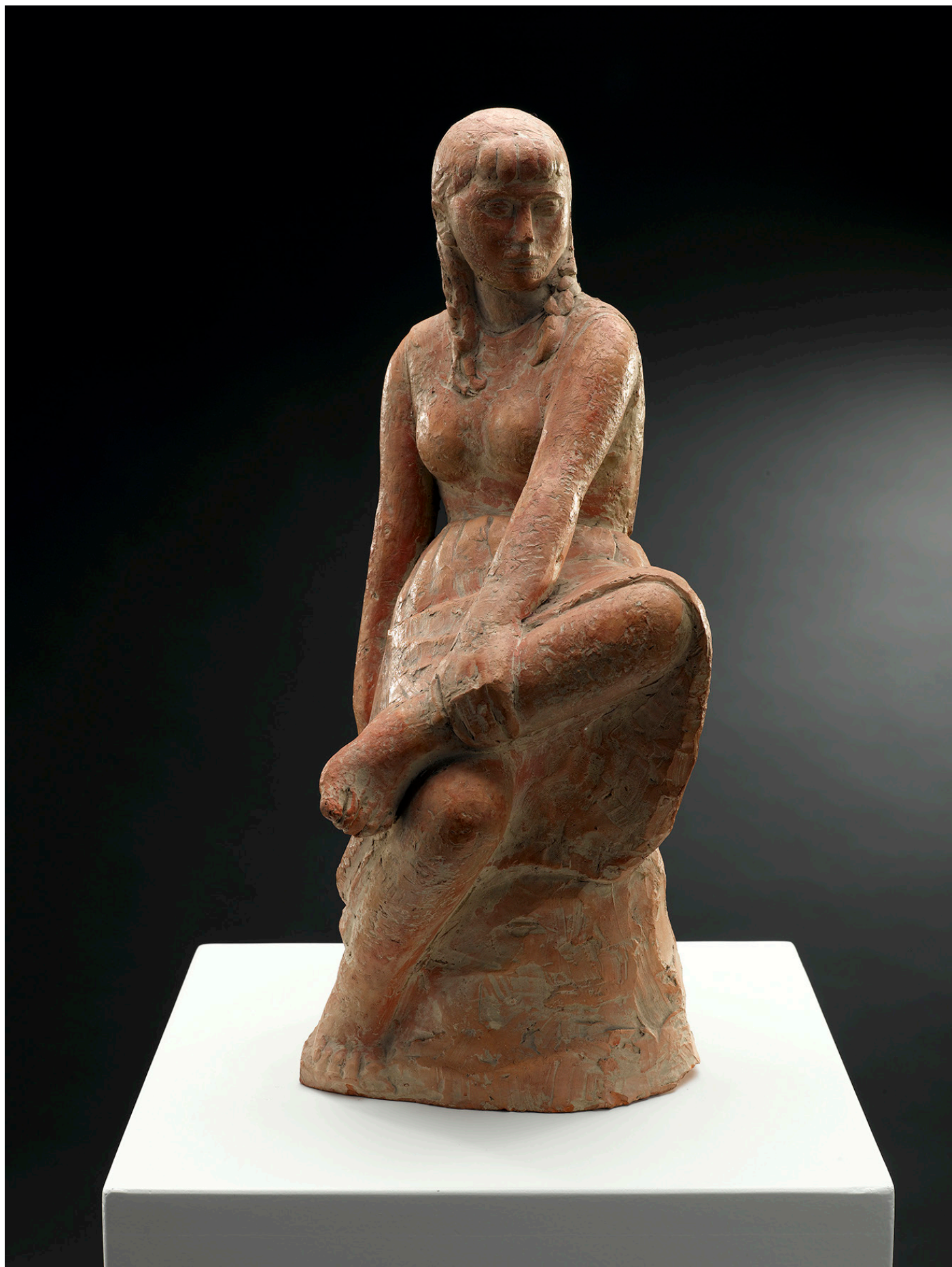

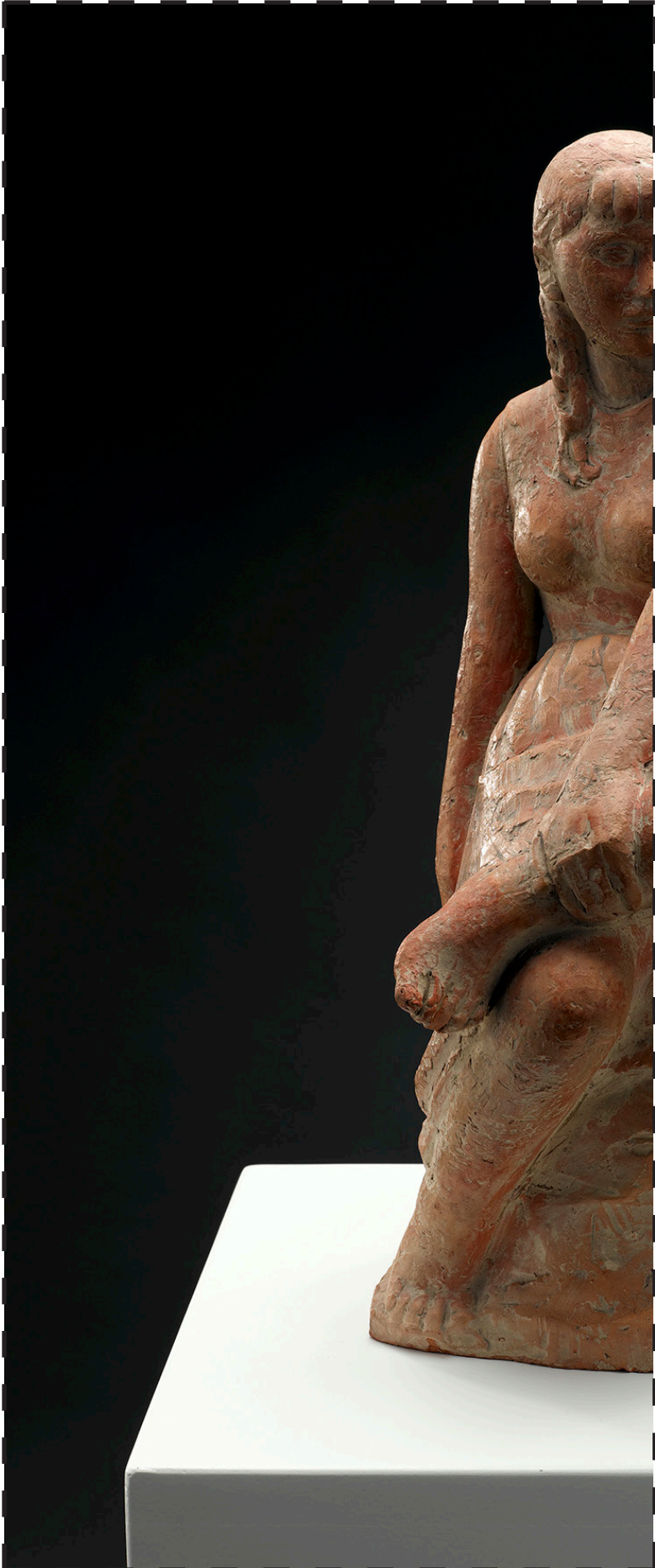

manin. Lisonelopje

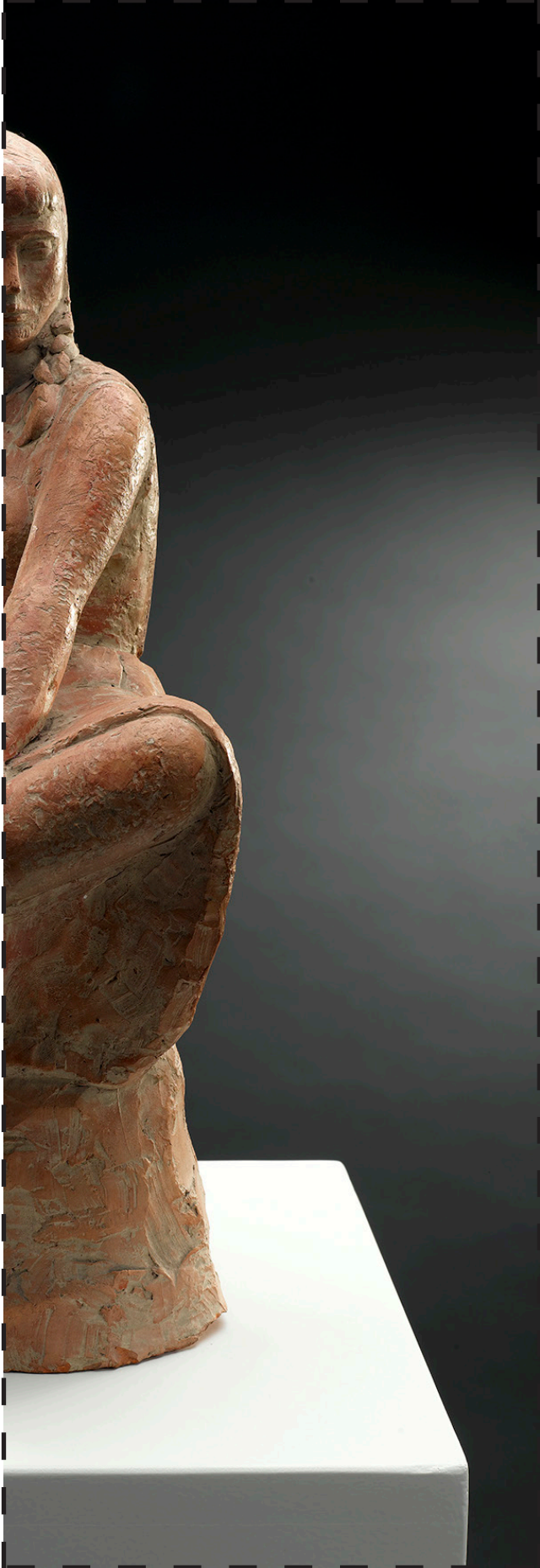
Priloga 14

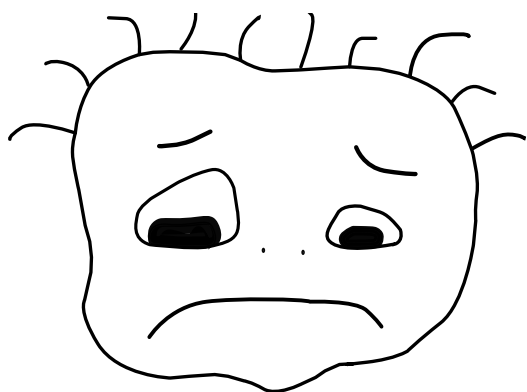

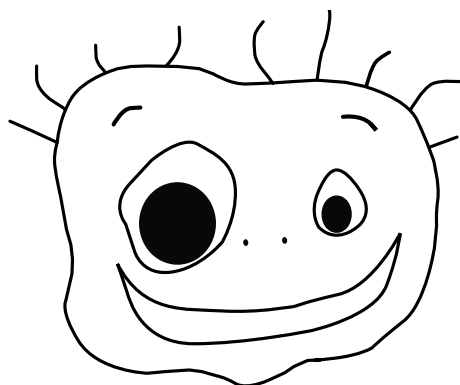

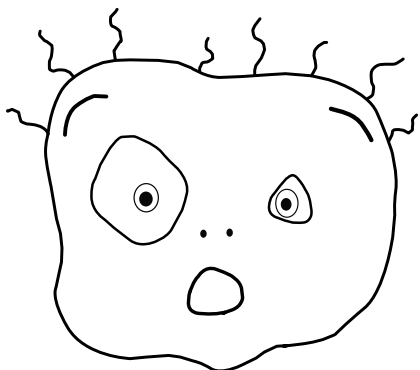

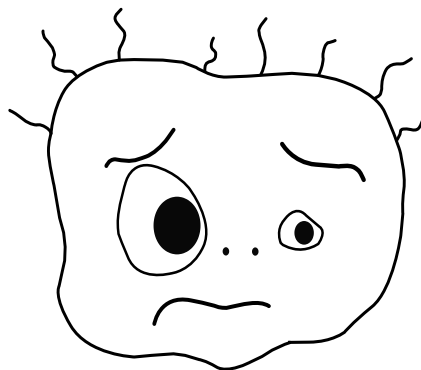
ŽALOST

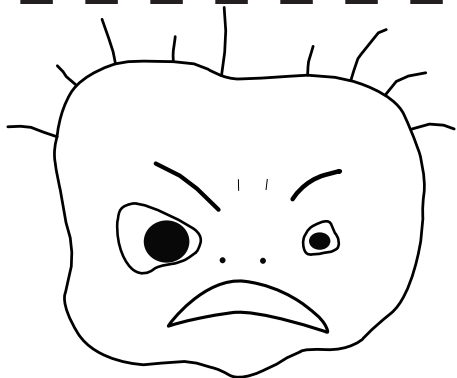
VESELJE

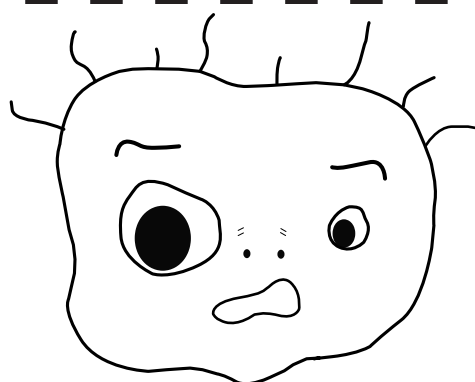
STRAH

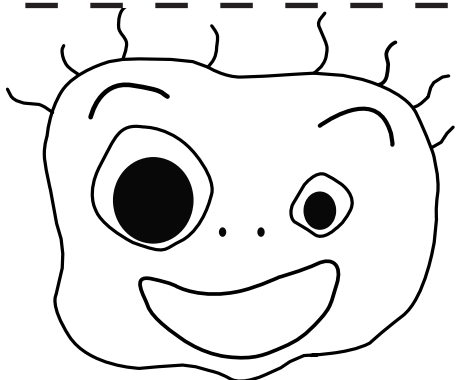
ZASKRBLJENOST

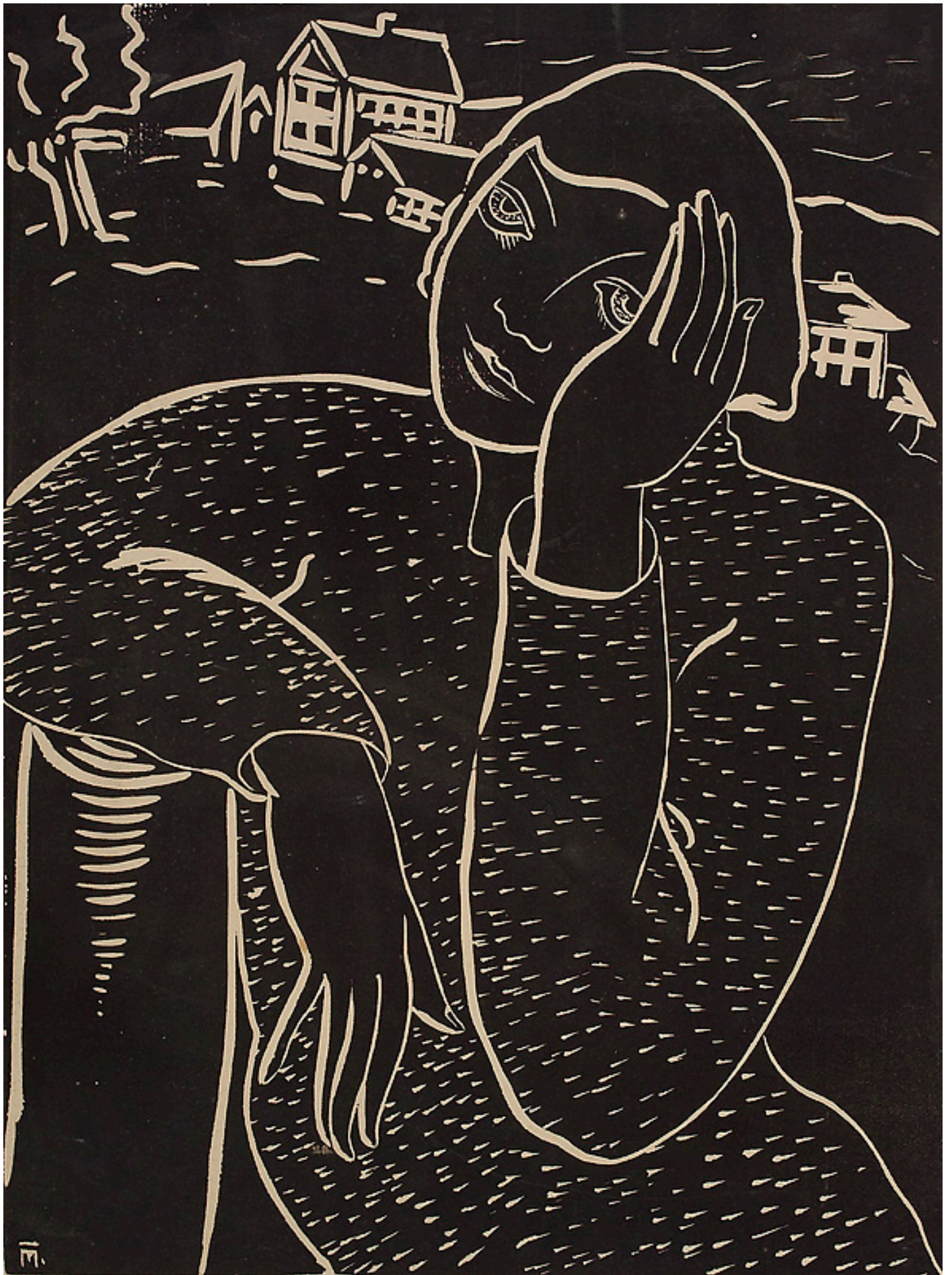
JEZA

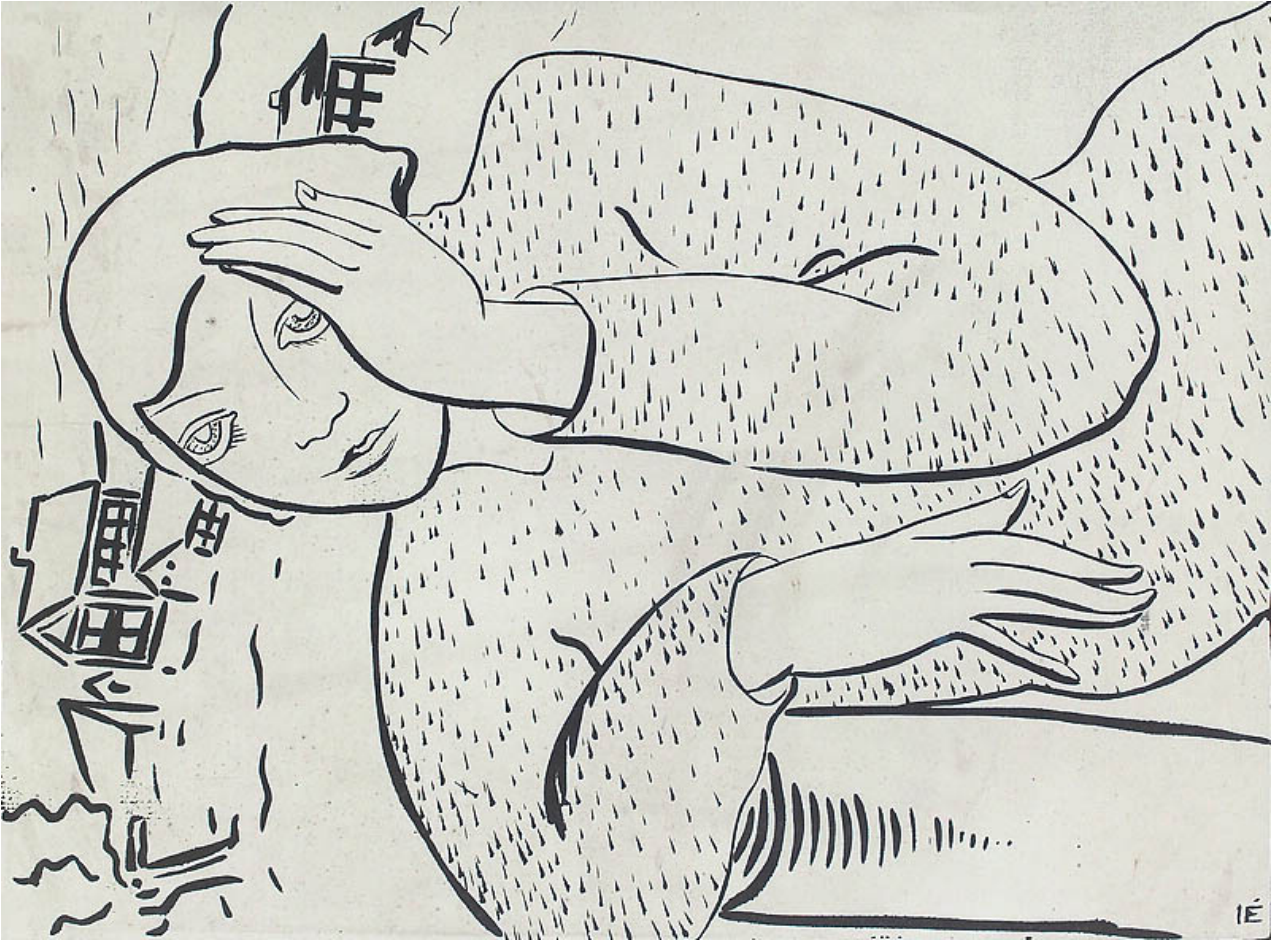
GNUS

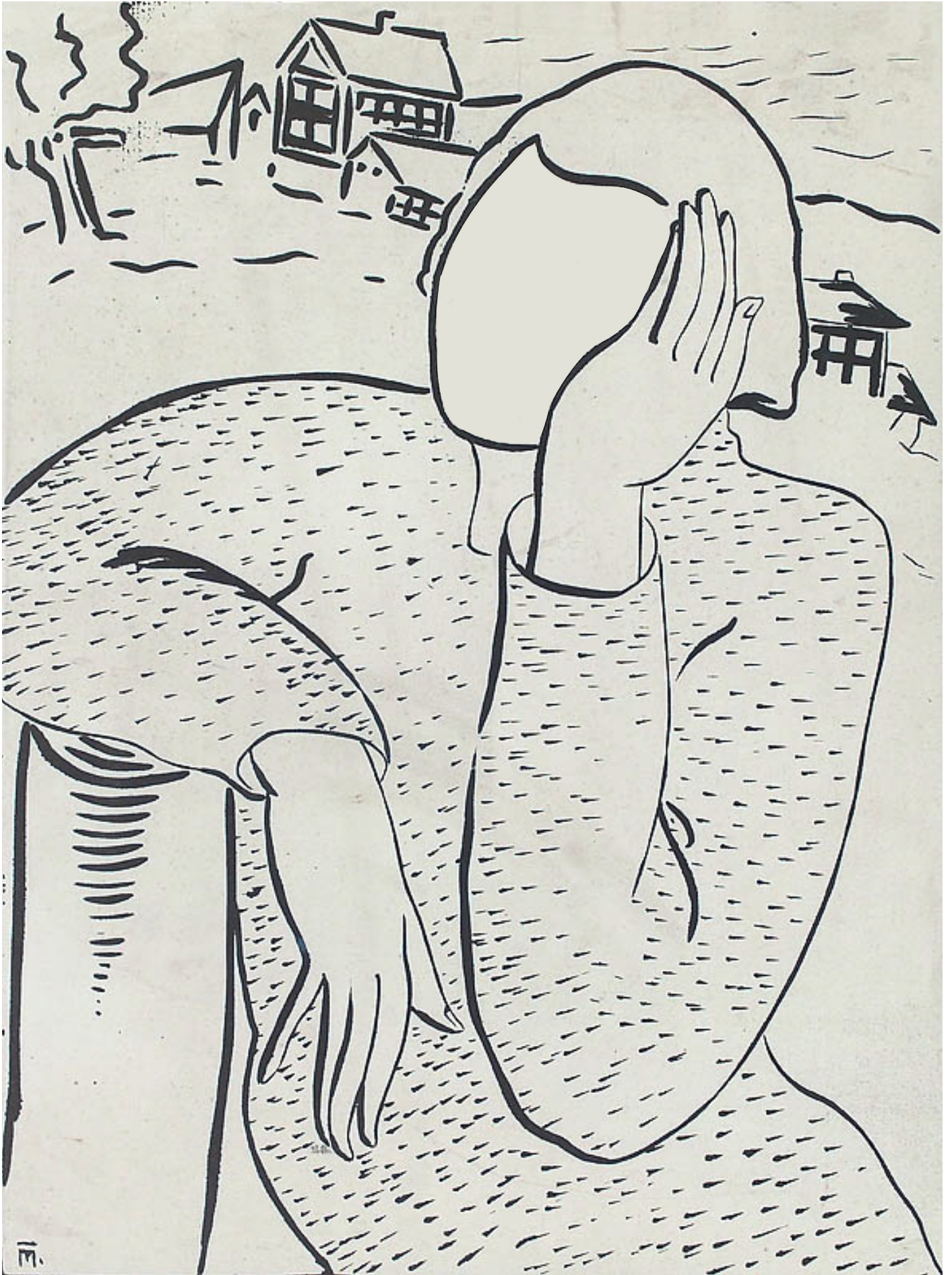

PRESENEČENJE

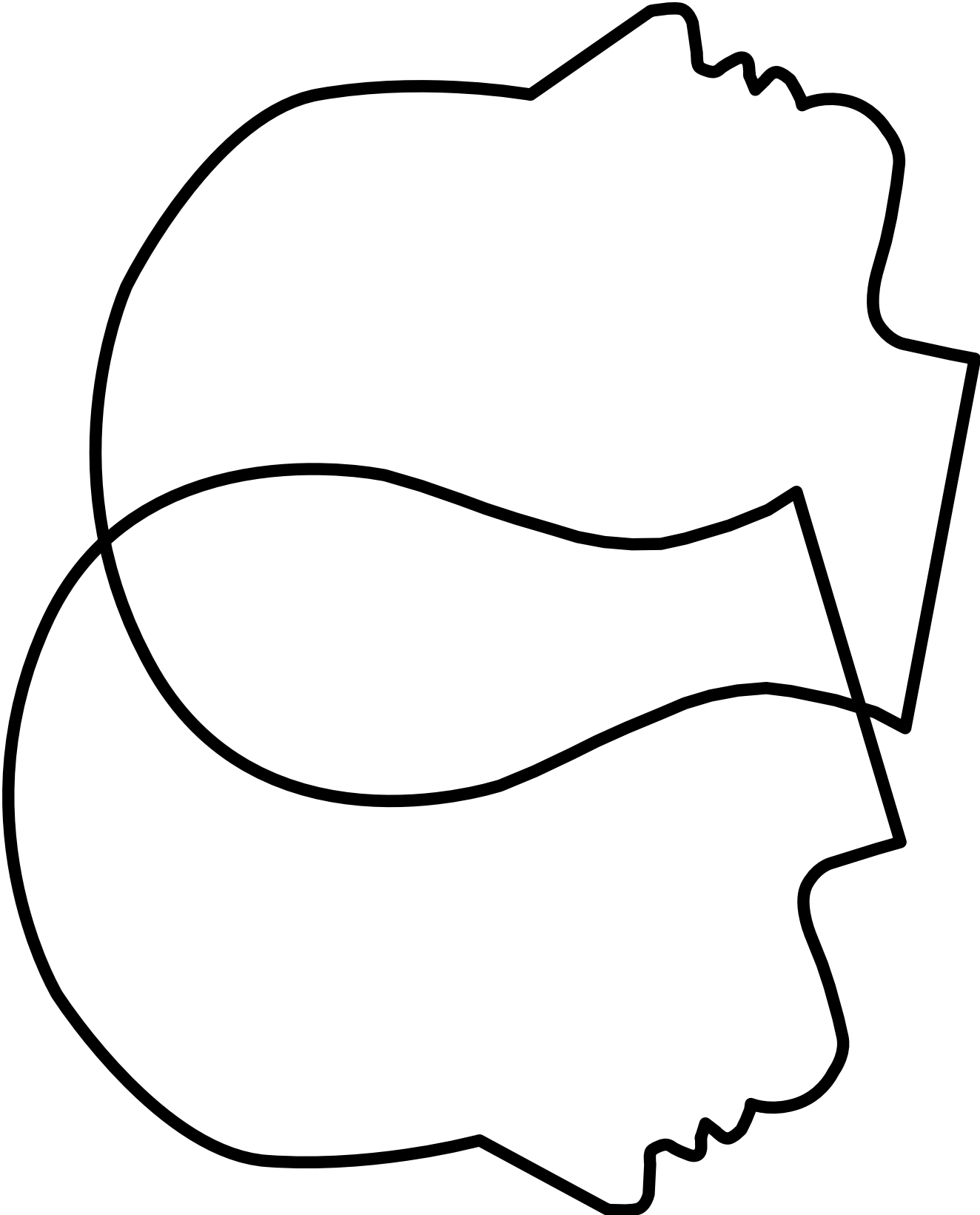

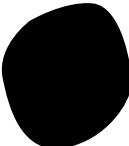
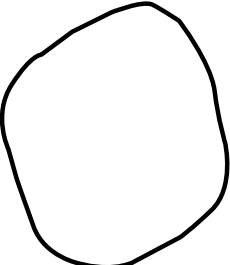
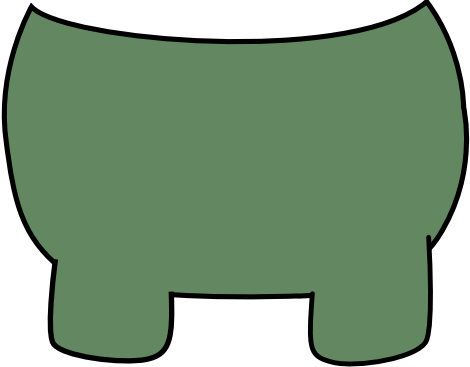
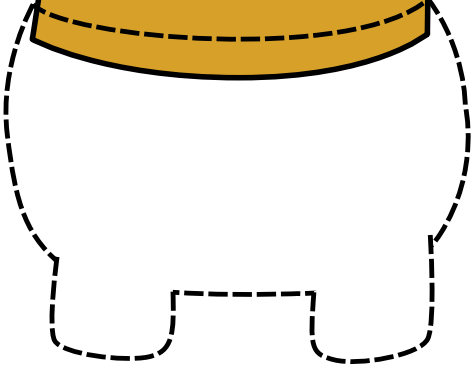
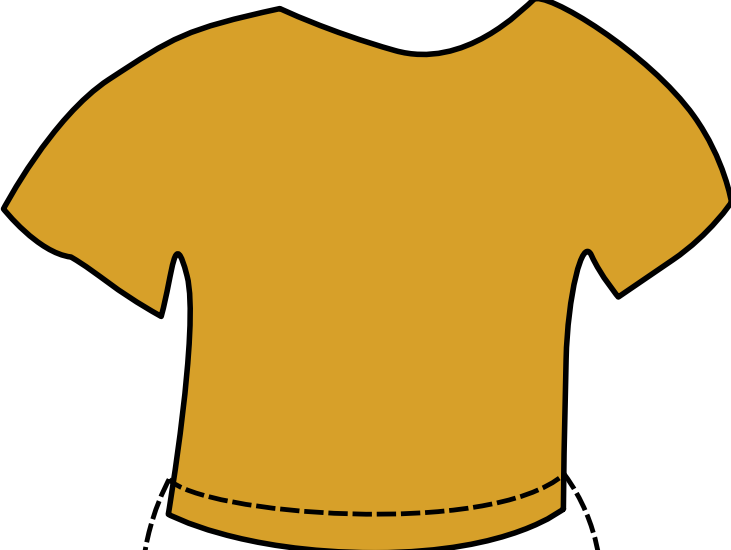
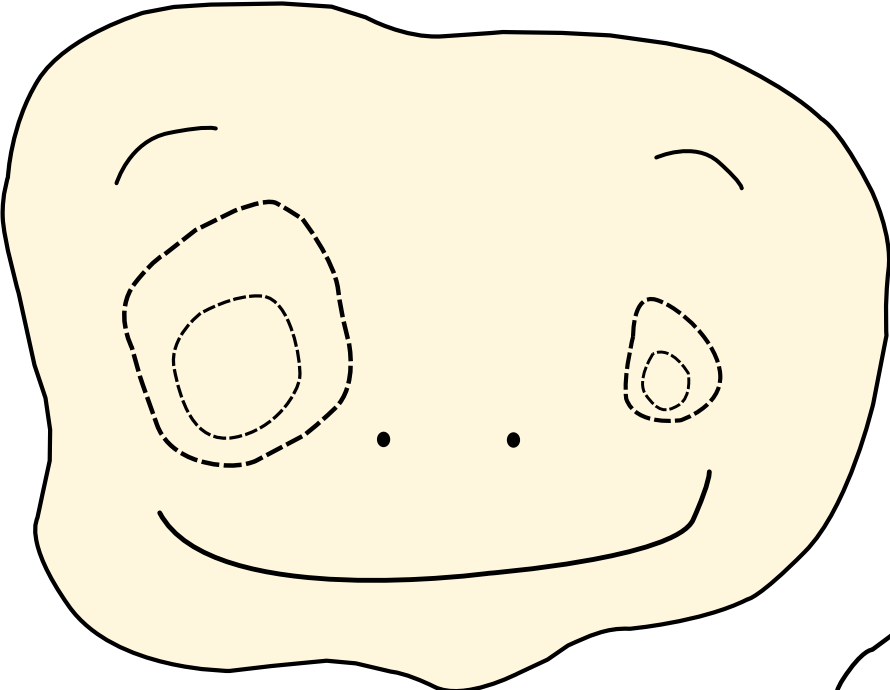

Priloga 33

FERDO SE UČI O SEBI IN DRUGIH: SOCIALNO IN ČUSTVENO UČENJE S POMOČJO LIKOVNE UMETNOSTI

Janja Batič

Univerza v Mariboru,
Pedagoška fakulteta
Maribor, Slovenija
E-pošta: janja.batic@um.si

Katja Košir

Univerza v Mariboru,
Filozofska fakultet,
Maribor, Slovenija
E-pošta: katja.kosir@um.si

Ključne besede

Socialno in čustveno učenje (SEL), socialne in čustvene spretnosti, krepitev in razvijanje spretnosti, likovna umetnost, likovne aktivnosti.

Povzetek

Priročnik je sestavljen iz teoretičnega dela in dvajsetih praktičnih aktivnostih. Teoretični del zajema opredelitev modela SEL, navodila za uporabo priročnika in smernice za spodbujanje socialnega in čustvenega učenja pri otrocih. Izhodišča za aktivnosti predstavljajo likovna dela iz zbirke Umetnostne galerije Maribor. Ob ogledovanju likovnih del, pogovoru ob njih in praktičnih likovnih dejavnostih se otroci učijo izražati svoja čustva in občutke. Priročnik je rezultat Študentskega inovativnega projekta za družbeno korist 2016–2020 z naslovom Socialno in čustveno učenje s pomočjo likovne umetnosti – SELUM.

Naložbo sofinancirata Republika Slovenija in Evropska unija iz Evropskega socialnega sklada.

Javni študentski, razvojni,
invalidski in preživninski
sklad Republike Slovenije

REPUBLIKA SLOVENIJA
MINISTRSTVO ZA IZOBRAŽEVANJE,
ZNANOST IN ŠPORT

EVROPSKA UNIJA
EVROPSKI
SOCIALNI SKLAD
NALOŽBA V VAŠO PRIHODNOST

